



Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Volnočasové aktivity dospívajících a dospělých
osob s mentálním postižením v regionu
Jindřichův Hradec**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:
SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA

Autor: *Petra Ouhelová*

Vedoucí práce: *Mgr. Aneta Marková*

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „Volnočasové aktivity dospívajících a dospělých osob s mentálním postižením v regionu Jindřichův Hradec“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 4. 5. 2018

.....

Poděkování

Děkuji tímto paní Mgr. Anetě Markové za vedení bakalářské práce, za její trpělivost a ochotu. Poděkování patří také mojí rodině a nejbližším za podporu během studia a dalším lidem, bez jejichž pomoci, ochoty a otevřenosti by tato práce nevznikla.

Volnočasové aktivity dospívajících a dospělých osob s mentálním postižením v regionu Jindřichův Hradec

Abstrakt

Bakalářská práce byla zaměřena na oblasti volnočasových aktivit, které jsou důležitou součástí života osob s mentálním postižením. V případě osob s mentálním postižením se ukazuje, že nabídka volnočasových aktivit je v České republice realizována primárně prostřednictvím organizací, které poskytují sociální služby této cílové skupině. Vystává tedy otázka, do jaké míry se osoby s mentálním postižením podílejí na utváření těchto volnočasových aktivit.

Bakalářská práce si kladla za cíl odhalit postoje osob s mentálním postižením k současné nabídce volnočasových aktivit v regionu Jindřichův Hradec. Dílčím cílem práce bylo zjistit, jaké faktory ovlivňují osoby s mentálním postižením při volbě volnočasových aktivit.

Teoretická práce byla zaměřena na vývoj a vymezení mentálního postižení a na současné klasifikace tohoto postižení. Vymezuje také témata, která jsou úzce spjata s volnočasovými aktivitami a právy osob s mentálním postižením.

V praktické části byla využita metoda kvalitativního výzkumu, konkrétně design zakotvené teorie. Sběr dat vycházel ze zvoleného designu a byl realizován formou hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru s osobami s mentálním postižením, které využívají volnočasové aktivity v regionu Jindřichův Hradec.

Bakalářská práce prezentuje postoje a názory osob s mentálním postižením k současné nabídce poskytovaných volnočasových aktivit v regionu Jindřichův Hradec. Zároveň specifikuje a popisuje faktory, které ovlivňují osoby s mentálním postižením při volbě volnočasových aktivit. Z analýzy dat, které byly získány z kvalitativního výzkumu, vzešly zajímavé poznatky. Lidé s mentálním postižením poukazovali na důležitost své volby, potřeby a seberealizace.

Na základě tohoto zjištění budou mít organizace poskytující volnočasové aktivity možnost zkvalitnit nebo přiblížit svou nabídku konkrétní cílové skupině.

Klíčová slova:

mentální postižení; volnočasové aktivity; motivace; práva osob s mentálním postižením;
postoje a názory osob s mentálním postižením

Leisure-Time Activities of Teenagers and Adults with Mental Disorders in the Jindřichův Hradec Region

Abstract

The bachelor thesis aimed at fields of leisure-time activities representing an important part of people with mental disorders. In case of persons with mental disorder it reveals that the offer of leisure-time activities in the Czech Republic is primarily performed through organizations providing social services to that target group. So there arises the question to which level do the persons with mental disorder participate in development of such leisure-time activities.

The aim of the bachelor thesis was to reveal the positions of persons with mental disorder regarding the leisure time activities in the Jindřichův Hradec region. A partial aim of the thesis was to find out the factors affecting persons with mental disorder for selection of leisure-time activities.

The theoretical part of the thesis aims at development and specification of a mental disorder and current classifications of such disorder. It also specifies the themes that are closely related to leisure-time activities and rights of persons with mental disorder.

The practical part of the thesis used the method of quality research, in concrete terms the anchored theory design. Data collection was based on the design selected, which means that it was realized through in-depth and semi-structured interview with persons with mental disorder, using leisure-time activities in the Jindřichův Hradec region.

The bachelor thesis presents the positions and opinions of persons with mental disorder regarding the offer of leisure-time activities provided in the Jindřichův Hradec region. Simultaneously, it specifies and describes factors affecting persons with mental disorder for selection of leisure-time activities. The analysis of data obtained from qualitative research showed interesting information. The people with mental disorder pointed out the importance of their options, needs and self-realization.

On the basis of those findings, the organizations providing leisure-time activities will have a chance to improve quality or adjust their offers to a specific target group.

Key words: mental disorder; leisure time activities; motivation; rights of persons with mental disorder; positions and opinions of people with mental disorders

Obsah

Úvod.....	8
Teoretická část	9
1. Vývoj a vymezení mentálního postižení a současné klasifikace.....	9
1.1 Vymezení pojmu mentální postižení	10
1.2 Vymezení stupňů mentálního postižení.....	12
2. Volný čas u osob s mentálním postižením	15
2.1 Seberealizace, zájmy a potřeby.....	16
2.2 Motivace osob s mentálním postižením k volnočasovým aktivitám	17
2.3 Volnočasové aktivity pro osoby s mentálním postižením	17
2.4 Pobytová zařízení.....	18
2.5 Sociálně terapeutické dílny	18
2.6 Problematika prolínání sociální služeb a volnočasových aktivit	19
2.7 Poskytovatelé volnočasových aktivit.....	21
2.8 Práva osob s mentálním postižením a volnočasové aktivity.....	22
3. Metodologie.....	24
3.1 Postup	24
4. Kódování	27
4.1 Otevřené kódování.....	27
4.2 Axiální kódování	39
4.3 Paradigmatický model	46
4.4 Vytvoření nové teorie:	48
Diskuse.....	50
Závěr	55
Seznam použité literatury	57
Seznam obrázků.....	61
Seznam příloh	62
Seznam zkratk.....	63

Úvod

Téma své bakalářské práce *Volnočasové aktivity dospívajících a dospělých osob s mentálním postižením v regionu Jindřichův Hradec* jsem si vybrala z důvodu, že je mi velmi blízké. V daném regionu jsem téměř 20 let pracovala v Domově pro osoby se zdravotním postižením, kde cílovou skupinu tvořili dospívající a dospělí lidé s mentálním a kombinovaným postižením.

Během své dlouholeté praxe jsem se setkala s mnoha názory lidí na volnočasové aktivity pro osoby s mentálním postižením. K tomuto tématu se většinou vyjadřovali pracovníci v přímé péči, sociální pracovníci, opatrovníci nebo rodinní příslušníci osob s mentálním postižením. Z těchto důvodů jsem se zaměřila ve své práci výhradně na názory a postoje osob s mentálním postižením, které využívají volnočasové aktivity ve vybraném regionu.

V současné době, tedy v době inkluze osob s postižením do majoritní společnosti, je toto téma obzvláště aktuální, neboť volnočasové aktivity jsou důležitou součástí života každého člověka a mohou být i prostředkem k úspěšné socializaci. V případě osob s mentálním postižením se ukazuje, že nabídka volnočasových aktivit je v České republice realizována primárně prostřednictvím organizací, které poskytují sociální služby této cílové skupině. Vystává tedy otázka, do jaké míry se osoby s mentálním postižením podílejí na utváření těchto volnočasových aktivit a jak přistupují k těmto nabídkám. Z předběžného průzkumu vyplývá, že v současné době chybí v regionu Jindřichův Hradec informace, které by poskytující nabídku volnočasových aktivit pro tuto cílovou skupinu shrnovaly.

Svou práci jsem rozdělila do tří částí - teoretické, empirické a praktické. Cílem teoretické části je přiblížit čtenáři témata vztahující se k lidem s mentálním postižením a k volnočasovým aktivitám. Empirická část je věnována metodologii. V praktické části jsou shrnuty postupy a výsledky kvalitativního výzkumu zaměřeného na toto téma. Na praktickou část navazuje diskuse a závěr.

Cílem bakalářské práce bude poskytnout názory a postoje osob s mentálním postižením k nabídkám volnočasových aktivit v regionu Jindřichův Hradec. Dále vytvoříme přehled o současných nabídkách volnočasových aktivit pro osoby s mentálním postižením ve vybraném regionu.

Teoretická část

1. Vývoj a vymezení mentálního postižení a současné klasifikace

Od samotného počátku lidstva nacházíme v literatuře zmínky o lidech s postižením, ať už se jednalo o postižení vrozené či získané (Slowík, 2016). První zmínky o lidech s mentálním postižením pochází již z roku 1552 před Kristem, kdy tato zmínka byla zaznamenána na egyptském papýru (Vágnerová, 2008 in Harris, 1998). Slowík (2016) popisuje postoje a chování majoritní společnosti k lidem s mentálním postižením v průběhu historie. Poukazuje na období, kdy byli lidé s postižením cíleně vyčleňováni ze společnosti až po období inkluze těchto lidí. V letech 1952 – 1989 existovalo mnoho termínů označujících osoby s mentálním postižením. Tito lidé byli označováni jako duševně úchylní, rozumově postižení, mentálně defektní, oligofrenní (Bartoňová et al., 2007 in Bajo, 1994). Termín mentální retardace se začal používat v roce 1959, kdy proběhla konference Světové zdravotnické organizace – WHO. Tato organizace pravidelně provádí revize klasifikace nemocí - MKN, nyní je platná revize z roku 2010, tedy MKN - 10 (Valenta et al., 2012b).

V současné době se v odborné literatuře setkáváme s výrazy mentální retardace, mentální postižení a osoby s mentálním postižením. Jak se postupem času měnily postoje společnosti vůči osobám s mentálním postižením z hlediska historického, vyvíjela se i terminologie charakterizující tyto osoby (Valenta et al., 2012a). Kroupová (2016) poukazuje na skutečnost, že pojem mentální postižení bývá často vnímán jako nejobecnější, popřípadě nejširší pojem, který charakterizuje osoby s IQ nižším než 85. Zároveň k pojmu mentální retardace uvádí, že retardace znamená „*zaostávat, opožďovat*“, a to ve vývoji člověka od narození až po jeho smrt. Jedná se tedy o postižení, které trvá po celý život (Kroupová, 2016, s. 197). Na početný výskyt mentálního postižení v populaci handicapovaných, které je zastoupeno nejvíce, upozorňují i autoři Fischer a Škoda (2008 in Vágnerová, 2004). Matoušek et al. (2013) uvádí, že v populaci jsou přibližně 3 % osob s mentálním postižením, přičemž nejčastěji se vyskytuje lehké mentální postižení cca 2,5 % z dané skupiny. Sponaru et al. (2016) poukazuje na charakteristické rysy osob s mentálním postižením, uvádí jak rysy spojené s vývojem člověka, jako jsou například opožděná řeč, bohatost slovní zásoby, vnímání okolního světa, tak i rozdílnosti v chování těchto osob od chování běžné populace v daných situacích. Autor poukazuje na skutečnost, že jsou lidé s mentálním postižením

více emotivnější. Uvádí i možné anatomické odlišnosti u osob s mentálním postižením, například širší čela, postavení očí atd.

Ve své bakalářské práci budu používat termíny mentální postižení a osoby s mentálním postižením. Tyto termíny se v současné době užívají v ČR nejčastěji, u široké veřejnosti jde o nejvíce užívané označení této cílové skupiny.

1.1 Vymezení pojmu mentální postižení

Valenta (2015) ve své knize upozorňuje na fakt, že v populaci osob s mentálním postižením je mnoho uznávaných umělců a herců, tedy lidí, kteří mají talent. Mentální postižení neznamena, že člověk nemůže mít talent nebo že nemůže být úspěšný a uznávaný majoritní společností. V současné době jsou ve světě i u nás prosazovány tzv. inkluzivní přístupy, tedy přirozené začleňování osob s postižením do intaktní společnosti ve všech oblastech každodenního života (Slowík, 2016).

V této kapitole jsme se zaměřili na základní vymezení nejčastěji uváděných a užívaných klasifikací u osob s mentálním postižením. Vymezení klasifikací uvádíme z důvodu, že i zde je vidět vývoj přístupu k problematice v oblasti mentálního postižení.

V ČR se ke klasifikaci osob s mentálním postižením používá souběžně klasifikace MKF, SIS, ale i katalogy SPC. Klasifikace se využívají v oblastech školství, zdravotnictví a sociálních služeb (Valenta et al., 2012b).

MKF

MKF hodnotí člověka a jeho omezení z pohledu funkčních schopností. Zaměřuje se na takzvané komponenty, které mapují jak disabilitu a funkční schopnosti člověka, tak i jeho zdraví na rozdíl od MKN, která se zaměřuje na diagnostiku postižení. MKF používá k diagnostice následující čtyři komponenty:

- tělesné funkce;
- tělesné struktury;
- aktivity a participace;
- faktory prostředí (Pfeiffer et al., 2014).

Porovnání MKN - 10 a MKN - 11

Valenta et al. (2012a) popisuje rozdělení mentální retardace z MKN-10 podle WHO z roku 2000. Rozhodujícím faktorem u této klasifikace je dosažená hodnota IQ. Hodnota IQ by měla být měřena standardizovanými testy. Dále uvádí, že testy by bylo vhodné doplnit také o rozhovory s rodinnými příslušníky člověka (v pobytových zařízeních o rozhovory s pracovníkem), u kterého diagnostika probíhá. V současné době se připravuje revize MKN – 10, tedy MKN – 11. V této revizi se nahrazuje termín mentální postižení za termín vývojové poruchy intelektu. Tyto poruchy jsou zde uvedené jako „*metasyndrom vzniklý v raném vývojovém období, analogický demenci nebo neurokognitivní poruše v pozdějším věku*“ (Raboch et al., 2015, s. 41).

Porovnání DSM – IV a DSM - 5

Dle **DSM – IV** je člověk s mentální retardací, pokud:

- jeho IQ je 70 a méně;
- porucha vznikla před dovršením 18 let;
- má problém nejméně ve dvou z těchto oblastí: „*komunikace, sebeobsluha, život v domácnosti, sociální a interpersonální dovednosti, využití komunitních zdrojů, seberřízení, funkční (akademické) dovednosti, práce, odpočinek, zdraví, bezpečnost*“ (Valenta et al., 2012b, s. 17).

Dle DSM – 5 je v této klasifikaci termín mentální retardace nahrazen termínem porucha intelektu. Jedná se o poruchu, která vznikla během vývoje a obsahuje poruchu intelektu a adaptivních funkcí. Adaptivní funkce určují, jaká je nutná míra podpory u daného člověka. V této klasifikaci není rozhodující hodnota naměřeného IQ, ale dosažená úroveň adaptivních funkcí. Klasifikace rozlišuje čtyři stupně závažnosti poruchy intelektu:

- mírný;
- středně těžký;
- těžký;
- hluboký (Raboch et al., 2015).

V klasifikacích MKN - 10 a MKN – 11, stejně tak v DSM – IV a DSM – 5, došlo ke značnému vývoji v pojetí a hodnocení mentálního postižení. V aktualizovaných verzích obou klasifikací došlo ke změně termínu z mentální retardace na termín

vývojová porucha intelektu. V klasifikaci není již rozhodujícím a zásadním faktorem dosažená hodnota IQ, nově se zohledňují adaptivní funkce člověka s postižením. MKF – 11 není v současné době v ČR ratifikována. Americká asociace, která se zaměřuje na poruchy intelektu a vývoje, vytvořila jak klasifikaci DSM – 5, tak klasifikaci AAIDD. Klasifikace „*AAIDD zdůrazňuje profil podpory odvíjející se od závažnosti poruchy*“ (Raboch et al., 2015, s. 41).

V ČR se ke klasifikaci osob s mentálním postižením používají také **katalogy SPC**, jejichž cílem je implantovat klasifikace, které se využívají v oblasti zdravotnictví a sociálních věcí do oblasti školství a zejména do oblasti poradenství. Tímto způsobem dochází k propojení všech oblastí, které se týkají člověka s mentálním postižením. Jedná se o oblasti školství, zdravotnictví a sociálních služeb (Valenta et al., 2012b).

1.2 Vymezení stupňů mentálního postižení

Problematika mentálního postižení je velmi široká, ani v dnešní pokrokové době nejsou známy všechny příčiny vzniku mentálního postižení. Existuje mnoho faktorů, které mohou negativně ovlivnit zdravý vývoj plodu v prenatálním období. Genetika zde hraje velmi významnou roli. Existují ovšem také příčiny, např. různé druhy infekcí a onemocnění, které mohou ohrozit zdraví již narozeného dítěte (Černá, 2008).

U diagnostiky mentálního postižení je velmi důležité, aby obsahovalo vícečetné hodnocení. Hodnotí se nejen hodnota IQ a adaptivní chování jedince, u kterého diagnostika probíhá, ale mělo by docházet také k neformálnímu pozorování dalších dílčích schopností jedince. Diagnostika je proces, který nikdy nekončí (Černá, 2008). Při diagnostice se využívají zdroje:

- informace, které poskytnou rodiče a škola;
- lékařská a rodinná anamnéza;
- psychologické a speciálně pedagogické vyšetření;
- didaktické zkoušky;
- rozhovory, pozorování (Valenta et al. 2012 in Zapletalová et al. 2006).

Vágnerová (2008) uvádí rozdělení mentální retardace podle **MKN-10**, přičemž rozhodující faktor pro určení **stupně mentální retardace** je rozmezí hodnot IQ. Uvádí zde čtyři stupně mentální retardace, poukazuje také na staré označení těchto stupňů, například u lehké mentální retardace uvádí termín debilita. Toto staré názvosloví se již

v odborné literatuře nepoužívá. Pásmo IQ pro lehkou mentální retardaci je zde uvedeno 50 – 70. Pokud je hodnota IQ u člověka vyšší než zmiňovaných 70, nelze ho považovat za mentálně retardovaného (Lechta a Hučík, 2016). Svoboda et al. (2015) uvádí, že mentální retardace je na rozdíl od demence vrozená, jedná se tedy o nerozvinutý intelekt člověka. Mentální retardaci autor dělí podle hodnot IQ, uvádí i mentální věk. V následující tabulce poukážeme na rozdělení stupňů mentálního postižení a na jejich stručný popis v uvedených oblastech.

Obrázek 1. Vymezení stupňů mentálního postižení

	LMP	STMP	TMP	HMP
Hodnota IQ	50 – 70	35 – 49	20 – 34	0 – 19
mentální věk	9 – 12 let	6 – 9 let	3 – 6 let	méně než 3 roky
psychomotorický vývoj	- lehké opožďení - jednodušší verbální projev - užívání krašších vět - může být špatná výslovnost	- výrazné opožďení - chudá slovní zásoba - špatná výslovnost	- značné opožďení - nanič se omezený počet slov - velmi špatná artikulace - často nemluví vůbec	- těžké opožďení - nevytvorí se základy řeči - neartikulované sířčky místo slov - neprojevuje se mimika
kommunikace	- na úrovni středního šk. věku - respektují základní pravidla logiky - konkrétní myšlení - cívčí abstraktní myšlení	- na úrovni předškol. dítěte - nerespektuje vždy logiku - zcela cívčí abstraktní myšlení	- na úrovni batolete - je značně omezené, nutně časté opakování	- reagují pouze na známé podněty lřbosti x nelřbosti
myšlení	- většinou neomezená	- často neomezená	- často se objevuje kombinované postižení - může se vyskytovat EPI	- většinou jde o kombinované postižení - velmi často inobilní - často přítomné neurologické onemocnění
motorika	- s asistencí dokončí ZŠ - osvojí si akademické vědomosti na úrovni 6. třídy	- osvojí si funkční akademické dovednosti na úrovni 4. třídy - nutná asistence	- naučí se částečně komunikovat vzhledem ke své slovní zásobě - neosvojí si funkční akademické dovednosti	- plně odkazany na druhou osobu
vzdělávání	- dosáhne samostatnosti	- částečná samostatnost (nutný dohled)	- naučí se jednoduché úkony nutný dohled a asistence	- plně odkazany na druhou osobu
sebeobsluha	- lze uspět na trhu práce - jednoduché práce	- nutný dohled a asistence - práce spíše v terapeutické dílně	- nemohou uspět na trhu práce
trh práce				

(zdroj: Vágnerová 2008, Černá et al., 2008, Fischer et al., 2014, Svoboda et al., 2015)

V klasifikaci DSM – 5 je termín mentální postižení nahrazen termínem vývojová porucha intelektu. Poruchy intelektu dělí Raboch et al. (2015) do čtyř stupňů závažnosti, tyto stupně popisuje ve třech oblastech - v konceptuální, sociální a praktické. Ve všech

uvedených oblastech popisuje vývoj jedince, který je charakteristický pro daný stupeň postižení, adaptivní funkce porovnává s funkcemi zdravých vrstevníků (Raboch et al., 2015).

2. Volný čas u osob s mentálním postižením

V této části BP poukazujeme na skutečnost, jak moc je pro člověka s mentálním postižením důležité smysluplně naplňovat svůj volný čas dle svých představ a přání. U této cílové skupiny bývá velmi často oblast volného času oblastí seberealizace.

Kaplánek et al. (2012, s. 26) píše, že termín „*volný čas*“ je poměrně moderní pojem. Volný čas lze chápat jako čas, který má člověk po pracovní době, je to čas na vlastní tvorbu, odpočinek, nicnedělání. Pávková et al. (2008) do volného času dále zahrnuje rekreace, zájmové vzdělávání, zábavu, ale i časové ztráty, které souvisí s danými činnostmi. Jedná se o čas, který člověk tráví v určité skupině lidí, o čas, který by měl člověku přinášet pocit uspokojení, seberealizace, smysluplného využití času (Průcha, 2009).

Volný čas nedílně souvisí také s životním stylem, který člověk preferuje. Hartl, Hartlová (2010) uvádí, že životní styl zahrnuje nejen výživu a pohyb, ale i mezilidské vztahy, organizování času, zájmy. Volný čas se v průběhu lidského života mění, v závislosti na věku, názorech a potřebách, co bylo v mládí nedůležité, může být v dospělosti podstatné (Janiš a Skopalová, 2016).

Smysluplné využití volného času je velmi důležité pro osoby ve všech věkových kategoriích, včetně seniorů. Volnočasové aktivity jsou provozovány také v pobytových zařízeních, kde je vhodné vytvořit pro každého klienta tzv. individuální plán. V tomto plánu se zohlední zdravotní stav, závislost na druhé osobě, sociální zázemí atd. (Holczerová a Dvořáčková, 2013).

Volnočasové aktivity se týkají všech osob ve všech věkových kategoriích včetně osob s mentálním postižením. „*Něco dělat*“ je pro většinu lidí synonymem slov „*být naživu*“ (Zgola, 2003, str. 148). Tématu volného času a lidem s postižením se věnují Pipeková a Vítková (2014), poukazují na problémy v oblasti volného času u osob s mentálním postižením způsobenými pohybovým omezením, komunikací, mobilitou. V současné době je na trhu mnoho rehabilitačních pomůcek, které těmto lidem výrazně pomáhají při volnočasových aktivitách, včetně sportů.

Každý člověk má právo se svobodně a dobrovolně rozhodovat. Sám rozhodnout o tom, kde a jakou činnost chce, či nechce vykonávat, kde, jak a s kým chce trávit svůj volný

čas. „*Každá, i když dobře míněná povinnost, odporuje statusu dospělého*“ (Pančocha, 2013, s. 147, In Theunissen, G. 2003, s. 66).

2.1 Seberealizace, zájmy a potřeby

V této kapitole se zaměříme na důležitost uspokojování potřeby seberealizace. U osob s mentálním postižením bývá seberealizace často naplňována prostřednictvím volnočasových aktivit. V této oblasti mohou lidé s mentálním postižením zažívat pocity úspěchu, výjimečnosti a rovnocennosti s majoritní společností.

Seberealizace je velmi důležitá v životě každého člověka a ani člověk s mentálním postižením není výjimkou. Seberealizace není jen pracovní uplatnění na trhu práce, rozvíjení schopností a nadání, ale jedná se i o uplatňování svých zájmů, které jsou pro člověka důležité (Novosad, 2009).

Maslow (2014) hovoří o uspokojování vlastních potřeb a upozorňuje na důležitost uspokojení v životě každého člověka. Poukazuje na potřeby tělesné, ale i na potřebu sounáležitosti, být součástí nějakého celku, být respektován a uznáván, ale i na potřebu seberealizace, svobodně se rozhodovat, realizovat se podle svého tak, aby člověk mohl rozvíjet své dovednosti a schopnosti. Dále Maslow poukazuje na skutečnost, že i lidé s tělesným či duševním onemocněním se umějí rozhodovat, ať už správně, nebo špatně. Maslow vytvořil pyramidu lidských potřeb. Seberealizace tvoří pomyslný vrchol této pyramidy. Vysvětluje, jak je v životě člověka důležité uspokojovat si své potřeby od základních až po seberealizaci (Bouzenita et al., 2016).

Zájmy můžeme vnímat jako motivy pro plnění našich očekávání a splnění našich snů. Jedná se o činnosti, které člověka baví, které sám vyhledává a přináší mu radosti. Prostřednictvím zájmů můžeme ovlivňovat hodnotové postoje i druhých lidí (Říčan, 2007). Radost můžeme vnímat nejen pouze jako emoci, ale i jako součást smysluplného života nebo jako důkaz životní pohody (Křivohlavý, 2010).

Plnit si své sny a touhy si přejí bezpochyby také lidé s mentálním postižením. Bohužel jejich cesta ke splnění bývá v porovnání s člověkem bez postižení často složitější a delší.

2.2 Motivace osob s mentálním postižením k volnočasovým aktivitám

Domnívám se, že motivace je jedním z nejdůležitějších faktorů, který člověka s mentálním postižením ovlivňuje ve volbě volnočasové aktivity. Pokud člověk s postižením nemá svou vlastní vnitřní motivaci, proč by chtěl zvolenou volnočasovou aktivitu vykonávat? Přechází důležitost motivace do rukou rodiny a pracovníků, kteří jsou v kontaktu s člověkem s mentálním postižením. Ale pozor, nezaměňujme prosím motivaci za příkaz.

Motivace jsou ty prostředky, které mohou pomoci splnit člověku jeho přání a touhy (Valenta, 2015). Pro osoby s mentálním postižením je velmi důležitá motivace pro zapojení se do volnočasových aktivit, pozitivní povzbuzení při vykonávání zájmových činností. Pro motivaci je důležitá intenzita a správné načasování (Eisenhammerová et al., 2013).

Na důležitost potřeby naplňování sociálních rolí a smysluplného využívání volného času u osob s mentálním postižením poukazuje i Pipeková (2014). Uvádí, že pro tyto osoby je důležitá nejen dostupnost (bezbariérovost) volnočasových aktivit, ale i jejich integrace do společnosti, která může být realizována právě prostřednictvím volnočasových aktivit.

Pokud člověk tráví svůj čas podle vlastních představ a dle svého rozhodnutí, nepochybně ho to pozitivně ovlivňuje. Dochází k rozvoji jeho osobnosti, má chuť se učit a vnímat nové věci (Sokolovská et al., 2013). V životech lidí s mentálním postižením je velmi důležité, aby lidé (většinou personál v zařízení) okolo nich respektovali jejich právo volby, a to i při zapojování se do volnočasových aktivit. Mohou nastat situace, kdy se člověk s postižením odmítne zapojit do aktivit, pokud člověk v jeho blízkosti nerespektuje toto rozhodnutí, může dojít k tzv. „*problémovému chování*“. O tom, co je, a co není problémové chování, rozhoduje většinou personál, pokud by personál nebyl, nebyl by nikdo, kdo by hodnotil problémové chování (Jůn, 2010, str. 15).

2.3 Volnočasové aktivity pro osoby s mentálním postižením

S volnočasovými aktivitami se člověk setkává většinou poprvé prostřednictvím rodiny, poté ve školských zařízeních, ať už formou školní družiny nebo ve školním klubu. Volnočasové činnosti samozřejmě probíhají také mimo školu, např. v domech dětí

a mládeže, ve střediscích pro mládež a střediscích volného času, ale i v přirozeném prostředí, např. v parku, v lese (Hofbauer, 2004). Tématem trávení volného času ve školních a mimoškolních zařízeních se ve své knize zabývá také Kaplánek (2017).

Volnočasové aktivity pro osoby s mentálním postižením jsou v České republice organizovány nebo zprostředkovávány primárně pobytovými zařízeními nebo sociálně terapeutickými dílnami.

2.4 Pobytová zařízení

Dospělí lidé s mentálním postižením žijí většinou v pobytových zařízeních. Tato zařízení zpravidla poskytují nebo zprostředkovávají také volnočasové aktivity pro své klienty. Zařízení jsou zřízené pro osoby, které se o sebe z jakéhokoliv důvodu nemohou postarat, kteří nemohou žít samostatně, nedokáží si zajistit naplnění a uspokojení svých potřeb.

Pobytová zařízení v České republice nesla dříve označení „ústavy sociální péče“, dnes se označují slovem „domov pro...“. Správcem těchto domovů je většinou stát nebo příslušný kraj. Tato zařízení poskytují komplexní péči pro klienty odpovídající cílové skupině (Matoušek et al., 2013, s. 417). Poskytují zároveň i zájmové a terapeutické činnosti, dohlíží na dodržování práv svých klientů, zprostředkovávají kontakt se společnostmi, rekreace, a to pro všechny své klienty bez ohledu na rozsah jeho postižení. Pobytová zařízení jsou zahrnuta v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Většina pobytových zařízení poskytuje také denní nebo týdenní stacionáře (MPSV, © 2018). Tyto stacionáře jsou vhodné zejména pro klienty, kteří žijí ve své rodině, nebo ji navštěvují o víkendech. Pilát (2015) ve své knize píše o plánování a realizování sociálních služeb v České republice. Poukazuje na zavedené standardy kvality pro tato zařízení, nezapomíná ani na vztahy poskytovatelů a uživatelů těchto služeb.

2.5 Sociálně terapeutické dílny

Tato zařízení jsou také zahrnuta v zákoně číslo 108/2006 Sb., o sociálních službách, jedná se o službu, která je poskytována osobám, které mají sníženou samostatnost a nemohou sami uspět na trhu práce. Tedy i pro osoby s mentálním postižením. Tato služba je poskytována ambulantně. Cílem této služby by mělo být zlepšování pracovních dovedností, ale také zlepšení péče o svou osobu (MPSV, © 2018).

2.6 Problematika prolínání sociální služeb a volnočasových aktivit

Zde je důležité zmínit, že ne vždy označení (pojmenování) nabízené volnočasové aktivity odpovídá jejímu obsahu a podstatě. Někteří z poskytovatelů volnočasových aktivit nabízí volnočasovou aktivitu pod označením terapie, o terapii se ve skutečnosti ale nejedná, jde o volnočasovou aktivitu.

O terapii hovoříme v případě, že se jedná o odborné postupy, které vedou ke zlepšení dosažení edukačních cílů a zároveň mají také léčebný efekt (Slowík, 2016). Volnočasové aktivity, které bývají často mylně pojmenovány a jejichž označení nese tedy koncovku terapie, jsou zaměřené většinou jen na aktivity se zvířaty. Volnočasové aktivity mohou samozřejmě probíhat také za asistence zvířat, ale neměly by být označeny koncovkou terapie. Tento problém je problémem v celé ČR, nejedná se tedy o potíž pouze ve vybraném regionu. Lidé s mentálním postižením často vnímají terapii jako volnočasovou aktivitu a naopak.

Zvíře má bezpochyby na člověka pozitivní vliv. Za pomoci zvířete může dojít u člověka ke zlepšení motoriky, komunikace nebo zbavení se strachu ze zvířat (Velemínský, 2007).

K nejnáměji nabízeným a poskytovaným aktivitám a terapiím se zvířaty patří:

Hiporehabilitace představuje terapii za použití koně. Tento typ terapie se často využívá u osob s tělesným či mentálním postižením.

Felinoterapie je terapie za asistence kočky (Velemínský, 2007).

Canisterapie probíhá za asistence psa. Canisterapií a jejího vlivu na člověka se ve své knize věnují i Galajdová Lenka a Galajdová Zdenka (2011), hovoří o pozitivním vztahu psa a člověka. Autorky poukazují na vhodná plemena k této terapii a na její široké využití. Canisterapii lze využívat jak u osob s mentálním postižením, tak u dětí v dětském domově, ale i u seniorů. Čas strávený se zvířaty přináší člověku nové příležitosti, dávají mu totiž možnost více komunikovat. Člověk má rád fyzický kontakt se zvířetem, dělá mu dobře, když má možnost zvíře obejmout, držet se ho. Zvíře přenáší na člověka pozitivní energii, člověk se v jeho blízkosti dokáže více uvolnit (Bell, 2008).

Ostatní druhy volnočasových aktivit a terapií:

Ergoterapie

Ergoterapie je založena na potřebě člověka být ve svém životě aktivní. Cílem této terapie je zlepšit u člověka činnost tak, aby byl schopen se postarat o svou osobu, sociálně se začlenit, aby mohl vykonávat věci, které jsou pro něho důležité a smysluplné. Pokud se člověk zapojuje do činností, dochází u něho k pozitivnímu rozvoji, k respektu ke své osobě, zažívá úspěch a uznání. Ergoterapeuti jsou v České republice zastoupeni většinou ve zdravotnictví a sociálních službách, nalezneme je ovšem i na speciálních školách, kde jsou k dispozici žákům se specifickými potřebami. Ergoterapie by měla probíhat v prostředí, které odpovídá potřebám klientů. Může být využívána jak v domácím prostředí, tak v zaměstnání klientů (Jelínková et al., 2009).

Muzikoterapie

Hudba provázela člověka po celou dobu jeho existence. Jak nám ukazuje historie, hudba měla a má pro člověka důležitý význam. Důkaz o tomto důležitém významu nám dokazují nalezené předměty z historie, kde jsou vyobrazeny hudební nástroje, tančící lidé atd. Hudba vyvolává v člověku emoce. Dokáže odstranit stres, vyčerpání, únavu atd. Hudba působí na každého člověka rozdílně. Muzikoterapie může být prováděna jak individuálně, tak skupinově. Při muzikoterapii je vždy přítomný terapeut, který se s klientem domluví o vhodném postupu během terapie. Muzikoterapii a jejímu širokému využití se ve své knize věnuje Zeleiová (2007).

Aromaterapie

Sibley (2008) se ve své knize věnuje aromaterapii, poukazuje na její historii, která sahá až do dob 4500 let. př. n. l., v současné době se aromaterapie v různých formách používá po celém světě. Základem této terapie je využívání esenciálního oleje, který navozuje pocit pohody. Během aromaterapie můžeme používat masáže, lampičky na aromatické oleje, různé difuzéry, odpařovače vzduchu, parfémy. Pomocí esenciálních olejů může člověk ovlivnit mnoho nemocí či stavů, včetně stresu a paniky. Autorka poukazuje na výhody a široké využití aromaterapie.

Arteterapie

Avramova a Gergana (2017) poukazují na arteterapii jako na nástroj kreativity, kde každý člověk má schopnost se vyjadřovat. Nejde o vytvoření uměleckého díla, ale o navození myšlenek a pocitů. Arteterapie může obsahovat kresbu, malbu, sochařství, ale i jiné formy tvoření.

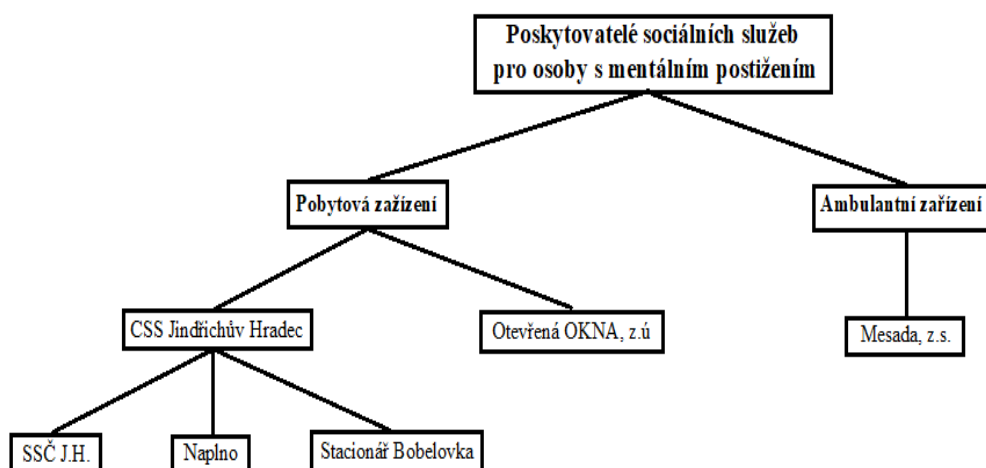
Snoezelen

Snoezelen je místnost určená pro relaxaci. Většinou se jedná o bíle vymalovanou místnost, která je vybavena senzoryckým zařízením. Tato místnost vytváří stimulační atmosféru (Gomez et al., 2016). Jsou zde umístěna světla, pohyblivé předměty, optická vlákna, aromalampy, stropní zrcadlové koule (discokoule), hmatové předměty. Toto prostředí pozitivně ovlivňuje a uvolňuje člověka (Bauer et al., 2015). Snoezelen je velmi pozitivní a žádoucí, bohužel jeho zřízení a vybavení je značně finančně nákladné. Z tohoto důvodu ho nemá k dispozici většina zařízení, která poskytují sociální služby a volnočasové aktivity lidem s postižením.

2.7 Poskytovatelé volnočasových aktivit

V regionu Jindřichův Hradec volnočasové aktivity pro dospívající a dospělé osoby s mentálním postižením poskytují primárně poskytovatelé sociálních služeb. Pro lepší představu o struktuře poskytovatelů sociálních služeb v regionu byl vytvořen následující přehled. Všichni níže uvedení poskytovatelé poskytují nebo zprostředkovávají volnočasové aktivity pro své klienty s mentálním nebo kombinovaným postižením. Z ověřených zdrojů vyplynulo, že uvedené organizace spolu bez problému spolupracují.

Obrázek 2. Přehled poskytovatelů V. A. v regionu J. H.



(zdroj vlastní)

Podrobnější informace o uvedených poskytovatelích volnočasových aktivit pro osoby s mentálním postižením jsou uvedené v přílohách č. 2 až č. 7. V těchto přílohách čtenář nalezne také podrobnější informace o konkrétních volnočasových aktivitách.

2.8 Práva osob s mentálním postižením a volnočasové aktivity

Tato kapitola je věnována všeobecným informacím o právech osob s mentálním postižením. Zaměřujeme se zde jak na historický vývoj práv u této cílové skupiny, tak na důležitost práva volby a rozhodování.

Po 1. světové válce vznikla Liga národů. První mezinárodní konference, která se zabývala legislativou týkající se osob se zdravotním postižením, se uskutečnila v Římě v roce 1971. V téže roce byla OSN vyhlášena Deklarace o právech mentálně postižených osob (Pipeková, 2006). Poslední ratifikace Úmluvy OSN o právech osob s postižením proběhla v ČR v roce 2009 (Pančocha, 2013). Právy osob se zdravotním, tedy i s mentálním postižením, se zabývá legislativa našeho státu. Všem osobám musí být zajištěna stejná práva na vzdělávání, na důstojné zacházení, na vytváření vhodných podmínek atd. V Listině základních lidských práv a svobod, která je nedílnou součástí legislativy našeho státu, jsou uvedena práva spojená s možností volby. Právo volby a rozhodnutí je jedno z nejdůležitějších práv člověka v jeho životě (PSP ČR, © 2018).

Mnoho lidí z majoritní společnosti zastává názor, že lidé s postižením nutně potřebují pomoc od intaktní populace, protože se domnívají, že tito lidé jsou bezmocní a potřebují pomoc ostatních (Novosad, 2009).

O právech osob s mentálním postižením bývají často veřejností zmiňovány pojmy, jakými jsou zbavení způsobilosti k právním úkonům, omezená způsobilost atd. Valenta et al. (2012) ve své knize poukazuje na práva osob s mentálním postižením. Dále objasňuje termíny způsobilost k právním úkonům nebo také svéprávnost a její omezení, s těmito termíny se často setkáme také v odborné literatuře. K omezení v právních úkonech dochází prostřednictvím soudu, hlavním důvodem tohoto omezení je ochrana člověka, kterému je omezení uloženo. Člověku, kterému je soudně uloženo omezení k právním úkonům, jsou ale zachována jeho ostatní práva a povinnosti. Může tedy vlastnit svůj majetek, rozhodovat se. Z uvedeného tedy vyplývá, že člověk s částečným nebo také s plným omezením v právních úkonech může a měl by rozhodovat o svém životě (PSP ČR, © 2018).

EMPIRICKÁ ČÁST

3. Metodologie

Výzkumný problém

Volnočasové aktivity jsou důležitou součástí života každého člověka. V případě osob s mentálním postižením se ukazuje, že nabídka volnočasových aktivit je v České republice realizována primárně prostřednictvím organizací, které poskytují sociální služby této cílové skupině. Vystává tedy otázka, do jaké míry se osoby s mentálním postižením podílejí na utváření těchto volnočasových aktivit a na jejich přístupu k těmto nabídkám. Zároveň není zřejmé, jaké vnější faktory ovlivňují osoby s mentálním postižením pro volbu volnočasových aktivit.

Výzkumný cíl

Cílem výzkumu je odhalit postoje osob s mentálním postižením k současné nabídce volnočasových aktivit v regionu Jindřichův Hradec. Dílčím cílem je pak zjistit, jaké faktory ovlivňují osoby s mentálním postižením pro volbu volnočasových aktivit.

Výzkumný soubor

Osoby s mentálním postižením, které využívají volnočasové aktivity v regionu J. H. a byly ochotni poskytnout mi rozhovor na toto téma.

Technika sběru dat

V naší práci byla použita ke sběru dat metoda kvalitativního výzkumu, konkrétně metoda sněhové koule. Sběr dat probíhal formou hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru s osobami s mentálním postižením, které využívají volnočasové aktivity ve vybraném regionu. Při sběru dat o poskytovaných nabídkách volnočasových aktivit pro osoby s mentálním postižením jsme se primárně zaměřili na poskytovatele sociálních služeb pro tuto cílovou skupinu.

3.1 Postup

Hledání informantů

Pro zpracovávání bakalářské práce bylo nutné nejprve získat přehled poskytovatelů volnočasových aktivit pro osoby s mentálním postižením v regionu Jindřichův Hradec.

Primárně tyto služby v ČR poskytují poskytovatelé sociálních služeb. Poskytovatelé těchto služeb jsou uvedeny v rejstříku poskytovatelů sociálních služeb na portálu MPSV (© 2018). Základní informace o organizacích, které poskytují své služby výhradně lidem s mentálním a kombinovaným postižením ve vybraném regionu, jsme získali z dostupných veřejných zdrojů, tedy z webových stránek konkrétních organizací. Po zpracování uvedených údajů jsme si informace ověřili. Během ověřování jsme získali nové informace, které byly podstatné pro zpracování tématu bakalářské práce. Některé z uvedených organizací na svých veřejných stránkách neuváděly nabídku volnočasových aktivit pro své klienty, přestože je poskytovaly. Výsledky tohoto doplňkového výzkumu uvádíme v příloze č. 2.

Pro bakalářskou práci byl zvolen design zakotvené teorie. Tento design se používá při zpracovávání kvalitativního výzkumu „zaměřeného na vytváření teorie“ (Švaříček et al., 2014). Potřebná data pro kvalitativní výzkum jsme získali z rozhovorů s lidmi, kteří splňovali kritéria. Jednalo se o osoby s mentálním postižením, které využívají volnočasové aktivity v regionu Jindřichův Hradec. Osoby, které byly ochotny poskytnout nám rozhovor na toto téma, v naší práci dále označujeme jako informanty.

Informanti

počet informantů celkem:	20
ženy	15
muži	5
osoby s lehkým mentálním postižením	8
osoby se středně těžkým mentálním postižením	5
osoby s kombinovaným postižením	7
ukončené speciální střední vzdělání s maturitou	5
žijící v pobytovém zařízení	11
žijící s rodinou	6
využívají týdenní stacionář	2

Etický kodex a ochrana osobních údajů

V naší práci jsme dbali na dodržování etického kodexu a na ochranu osobních údajů. V práci nejsou uvedena žádná jména a ani osobní údaje informantů. Každý rozhovor je označen dvěma stejnými písmeny a náhodným číslem. Během každého rozhovoru jsme

se ujistili, že informant s rozhovorem souhlasí. V práci uvádíme pouze ty citace, ze kterých není patrné a dohledatelné, o kterého informanta se konkrétně jedná. Všichni informanti i opatrovníci byli s naší prací předem seznámeni a se zpracováním dat souhlasili (v příloze č. 1 uvádíme vzor informovaného souhlasu s rozhovory a jejich zpracováním).

Zajištění objektivit

Vzhledem k mé dlouholeté praxi s lidmi s mentálním postižením nebylo možné 100 % zajistit, aby všechny rozhovory byly prováděny pouze s osobami pro mě neznámými. Z tohoto důvodu jsem požádala o spolupráci pracovníky v přímé péči, aby poskytli informace svým klientům o možnosti zúčastnit se kvalitativního výzkumu, který bude zaměřen na téma volnočasových aktivit pro osoby s mentálním postižením v regionu J. Hradec. Osoby s mentálním postižením (dále informanti) se tedy rozhodly samy na základě své volby se výzkumu zúčastnit a poskytnout mi rozhovor. Souhlas s rozhovorem jsem si vždy znovu ověřila.

Rozhovory a jejich zpracování

Sběr dat pro kvalitativní výzkum proběhl prostřednictvím rozhovorů s osobami s mentálním postižením, které využívají volnočasové aktivity v regionu J. Hradec. Hlubkového a polostrukturovaného rozhovoru se zúčastnilo celkem 20 informantů, průměrná délka každého rozhovoru byla cca 15 minut. Témata pro rozhovory jsem si připravila předem. Konkrétní témata byla již zaměřena na nabídky volnočasových aktivit, na činnosti ve volném čase a na vnější faktory, které ovlivňují osoby s mentálním postižením pro volbu volnočasových aktivit. Otázky byly pokládány a přizpůsobené tak, aby byly srozumitelné a pochopitelné pro každého z informantů. Během rozhovorů jsem si prostřednictvím zpětné vazby vždy ověřovala, zda informant porozuměl otázkám.

Z důvodu zachování anonymity a ochrany osobních údajů jsem získané rozhovory označila dvěma písmeny (RO) a číslem. Rozhovory byly se souhlasem informantů i opatrovníků nahrávány na mobilní telefon a poté zpracovány. Zpracování probíhalo nejprve přepsáním všech rozhovorů do tištěné formy. Písemně zaznamenané rozhovory byly označeny pouze písmeny a číslem, neobsahovaly žádné osobní údaje o informantovi.

Praktická část

4. Kódování

Kódování je základní analytickou technikou při zpracovávání získaných dat v zakotvené teorii, skládá se ze tří částí: otevřeného, axiálního a selektivního kódování.

4.1 Otevřené kódování

Jako první analytickou techniku jsem zařadila otevřené kódování., kterým se začínají zpracovávat získaná data z rozhovorů (v tištěné podobě) s informanty. Jedná se o proces, který je zaměřený na rozebírání, porovnávání, prozkoumávání a kategorizaci získaných dat v kvalitativním výzkumu (Strauss, Corbinová, 1999). Výsledkem otevřeného kódování je vytvoření tzv. kategorií, které jsou tvořeny kódy, které vyplynuly z rozhovorů s informanty. Pro pojmenování volnočasových aktivit budu v práci nadále užívat zkratku V. A.

Vytváření kódů z rozhovorů

Prvním krokem k získání potřebných kódů bylo přepsání všech poskytnutých rozhovorů do tištěné podoby. Poté jsem všechny rozhovory začala kódovat následujícím postupem. Každou z odpovědí, která byla uvedena v rozhovoru, jsem opatřila tzv. kódem. Kód je velmi krátké konkrétní označení (pojmenování), které výstižně charakterizuje danou odpověď tak, aby bylo zřejmé, o čem vypovídá. Z otevřeného kódování vzešlo celkem 443 kódů, seznam těchto kódů uvádím v příloze č. 8. Získané kódy bylo nutné poté roztřídit a seskupit do tzv. kategorií.

Každá z nově vytvořených kategorií obsahovala stejné nebo obsahově podobné kódy. Kategorie jsem pojmenovala abstraktněji v porovnání s názvy kódů (z otevřeného kódování) tak, aby název co nejvíce vypovídal o charakteru dané kategorie. Po roztřídění a seskupení kódů z otevřeného kódování vzešlo devět hlavních, dominantních kategorií. Každá kategorie se skládala z dalších dílčích částí – podkategorií – subkategorií. Hlavní kategorie byly ovlivňovány jejich subkategoriemi. Ke každé hlavní kategorii jsem pro snadnější orientaci vytvořila jednoduché schéma, ze kterého vyplývá vliv subkategorií na hlavní kategorii.

Kategorie 1. Vnímání volnočasových aktivit a volného času

Obrázek 3: Vnímání volnočasové aktivity



(zdroj, vlastní)

V této kategorii byly shromážděny kódy, které svým obsahem vypovídaly o představě informantů o volnočasových aktivitách. Informanti měli představu, co jsou volnočasové aktivity a volný čas.

V mnoha případech, ale informant vnímal volnočasovou aktivitu stejně jako zaměstnání, tedy nerozlišoval rozdíl mezi prací a volnočasovou aktivitou, volnočasová aktivita = zaměstnání. Domnívám se, že k tomuto vnímání dochází zejména z důvodu pravidelnosti ve zvolené volnočasové aktivitě. Informanti dochází za aktivitou, stejně jako pracovníci dochází do svého zaměstnání. Aktivitu má informant v pravidelnou dobu a ve stejný den, tedy shoda s pracovní dobou zaměstnanců. Informanti se během rozhovorů sami přirovnávali k zaměstnancům. Tímto jednáním zdůrazňovali roli zaměstnance, tedy rovnost mezi člověkem s postižením a člověkem bez postižení.

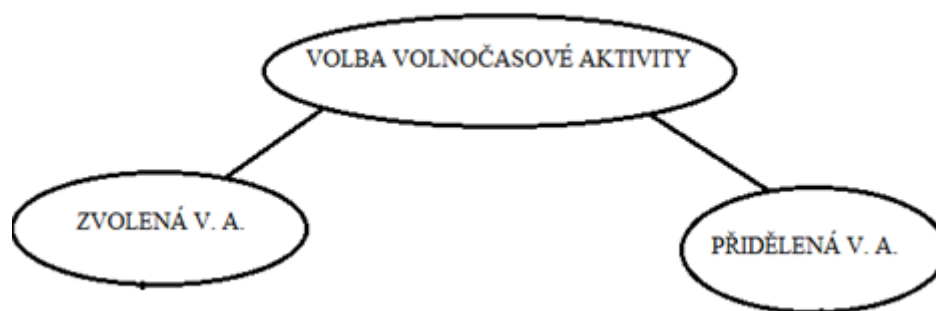
Další informanti volnočasovou aktivitu vnímali jako náhradu za zaměstnání. Sami během rozhovorů poukazovali na potřebu být mezi lidmi, mezi přáteli, být užiteční, něco dělat, pomáhat, být úspěšní. Odmítali být pouze doma. Informanti upozorňovali na potřebu chodit do práce, byli si vědomi skutečnosti, že na otevřeném trhu práce měli a budou mít problém uspět. Téměř všichni informanti se shodli, že jeden z nejdůležitějších faktorů při vnímání volnočasové aktivity je možnost volby

a rozhodnutí o tom, kterou V. A. upřednostní a zvolí si ji. Pouze tři informanti neměli představu o volnočasové aktivitě.

„Volnočasovky, jsou v době, kdy mám volno.“	RO2
„Mám je jen o víkendu, přes týden jsem v“	RO3
„Jsem tady v...., nebudu pořád doma.“	RO20
„Jdu tam pracovat, jdu do práce, jako ty.“	RO1
„Chodím do práce, taky musím pracovat.“	RO5

Kategorie 2. Volba volnočasové aktivity

Obrázek 4. Volba



(zdroj: vlastní)

Informanti se shodli, jak moc je pro ně důležitá volba, možnost rozhodovat se. Volba by měla být dle jejich slov automatická. Zdůrazňovali fakt, že jsou dospělí a ne malé děti, umí si zvolit a rozhodnout se. Poukazovali také na skutečnost, že pokud by jim někdo pořád říkal, co mají dělat, ztratili by právo volby, právo se rozhodovat. Očekávají od majoritní společnosti, že jejich volbu bude společnost respektovat, stejně tak jak oni musí respektovat společnost.

Někteří informanti se vyjádřili, že volnočasovou aktivitu jim „přidělí“ (určí) druhá osoba (tato osoba je většinou rodič, partner, pracovník), tedy že oni sami nerozhodují o tom co, kdy a kde budou dělat, volnočasová aktivita = přidělená aktivita. Zajímala mě reakce informantů na tzv. přidělenou aktivitu. Někteří přiznali, že s tímto jednáním mají problém, ale rozhodnutí druhé osoby respektují a na aktivitu, kterou si sami nevybrali, jdou. Jiní informanti se dokáží tomuto jednání postavit a vyhranit se vůči němu, řeknou, že nikam nepůjdou, a za svým rozhodnutím si stojí. Čtyři informanti uvedli, že jsou

agresivní, nadávají a projevují vůči rozhodnutí druhé osoby nesouhlas. O vlivu těchto skutečností budu hovořit v axiálním kódování podrobněji.

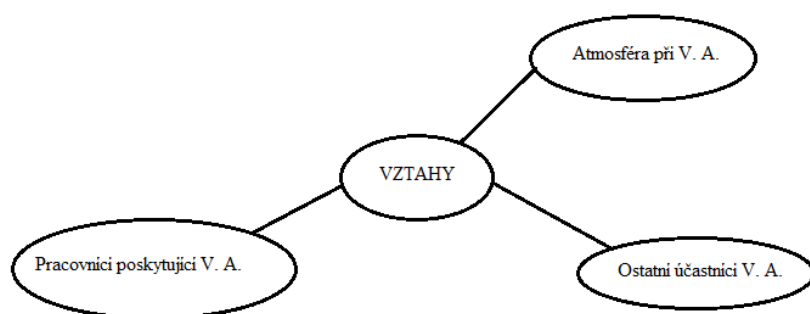
Tři z informantů uvedli, že čekají, až jim druhá osoba řekne, co budou dělat, čekají na nabídku volnočasových aktivit. Informanti je sami nevyhledávají. Tento způsob rozhodnutí o volnočasové aktivitě jim vyhovuje.

„Rozhoduju sama.“	RO19
„Vybírám si sám, podle kamarádů.“	RO20
„Asistentky vědí, co chci, tak mi řeknou.“	RO6
„Sám si rozhodnu, nepotřebuju říkat.“	RO16
„Tak my jsme dospělí, rozhodujeme sami, víš kolik mi je, už“	RO18
„Nejsem sama malá.“	RO15
„Řekla jsem jí a dost.“	RO1

Kategorie 3. Vztahy, které ovlivňují volbu volnočasové aktivity

Tato kategorie byla na počet kódů nejobsáhlejší, každý z informantů se k této kategorii nějakým způsobem vyjádřil. Okruhy otázek k mé BP ale na toto téma záměrně směřované nebyly. Domnívám se, že právě vztahy budou jedním z nejdůležitějších vnějších faktorů, které volbu volnočasové aktivity ovlivňují. Vztahy zasahovaly do všech ostatních kategorií, viz axiální kódování.

Obrázek 5. Vztahy



(zdroj vlastní)

Každý z informantů o vztazích během rozhovoru hovořil, ať už pozitivně či negativně. Informanti hovořili o vztazích ze dvou hlavních pohledů:

- 1) informant a pracovníci, kteří poskytují volnočasovou aktivitu;

2) informant a ostatní klienti volnočasové aktivity.

Informant a pracovníci, kteří poskytují volnočasové aktivity

Informanti hovořili jak o pozitivních, tak o negativních vztazích s pracovníky volnočasových aktivit. K pozitivním zkušenostem řadí otevřený přístup pracovníků vůči lidem s postižením. Hovořili o konkrétních pracovnících, poukazovali na jejich vlastnosti a přístupy. Na pracovnících informanti velmi ocenili jejich dovednost je dostatečně motivovat, poradit a pomoci jim tam, kde je to potřeba. Informanti dále ocenili, když pracovníci respektovali individualitu každého klienta V. A. Pro mnohé z informantů je pracovník zdrojem jistoty a zázemí. Informanti si dle svých slov s pracovníky rádi povídají o životě, jak o životě informanta, tak o životě pracovníků, informanti své životní zkušenosti porovnávají se zkušenostmi a životem pracovníků. Cítí se být rovnocenní.

„Je mi tu dobře, má měráda.“ *RO2*

„Chodím sem, jen když tu je.....“ *RO19*

„Mluví se mnou, prohlížíme si spolu, kreslíme.“ *RO10*

Informanti velmi oceňují, když má pracovník, co nabídnout. Zaujme je, když se V. A. mění.

Informanti popisovali také negativní zkušenosti s pracovníky volnočasových aktivit. Poukazovali na pocity, se kterými mají osobní zkušenost, na pocit méněcennosti, na ponižování, nerespektování jejich osoby, na zesměšňování. Zároveň informanti popsali i své reakce na chování vůči pracovníkům.

„Nebaví mě to tam, křičejí tam...“ *RO2*

„.... mi tam nadává, ponižuje mě.“ *RO3*

„Řekla jsem jí a dost.“ *RO1*

Reakce informantů na chování pracovníku vůči jejich osobě byly různé. Někteří informanti stagnovali, jiní se vyhranili vůči pracovníkům nebo vůči V. A., ostatní rezignovali.

Informant a ostatní uživatelé volnočasové aktivity

Pro informanty byly také důležité vztahy mezi nimi a ostatními účastníky volnočasové aktivity. Informanti dávali přednost těm aktivitám, kde nebyli přítomni účastníci, kteří vyvolávají konflikty, hádky atd. Volnočasovou aktivitu si téměř všichni informanti zvolili také podle svých přátel, chtěli mít s nimi společné zájmy, scházet se, povídat si.

„Mám tu..., líbí se mi tu s ní.“ RO20

„Scházíme se tady spolu všichni, je to dobrý.“ RO19

„Drbeme tu spolu.“ RO15

„Já sem tam chodila dřív a potom tam začala chodit.....a ta se tam hádala s...“ RO3

Informanti zmiňovali také, jak vnímají atmosféru při volnočasových aktivitách.

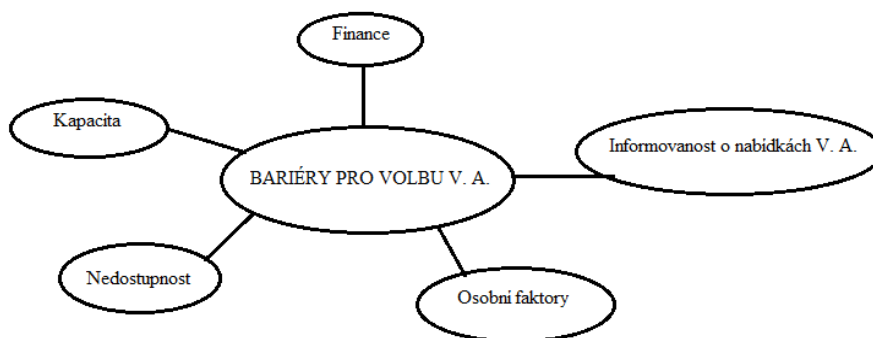
„Tady je pohoda.“ RO17

„Bývá dusno, když....“ RO18

Kategorie 4. Bariéry pro volbu volnočasové aktivity

Naprostá většina informantů poukazovala na problémy, bariéry, které je omezují nebo jim zabraňují zvolit si konkrétní volnočasové aktivity.

Obrázek 6. Bariéry



(zdroj: vlastní)

V této kategorii se objevily nové a zásadní vnější faktory, které informanty značně limitují, ve volbě volnočasové aktivity. Zásadním problémem stále zůstává špatná bezbariérovost budov. I v dnešní době, tedy v době inkluzivních přístupů k lidem s postižením, stále ještě nejsou všechny budovy vybavené bezbariérovými přístupy, výtahy atd. V této kategorii jsou uvedeny finanční prostředky, jako limitující faktor

pro volbu volnočasové aktivity. Informanti poukazovali na skutečnost, že některé volnočasové aktivity by si museli hradit sami. Poukazovali na fakt, že některé aktivity by byly v sociálně terapeutických dílnách hrazeny z jejich prostředků (50 Kč za měsíc). Někteří z informantů nebyli ochotni tuto částku měsíčně hradit, dávali raději přednost návštěvě kina či divadla.

V této kategorii hrála významnou roli také informovat o nabídkách volnočasových aktivit. Naprostá většina informantů se shodla na skutečnosti, že informovanost v regionu o volnočasových aktivitách pro jejich cílovou skupinu je velmi špatná. Negativně informanti hodnotili také nabídky samotné, domnívali se, že jejich počet v regionu je vzhledem k počtu lidí s postižením velmi malý, a jsou značně omezeny kapacitou.

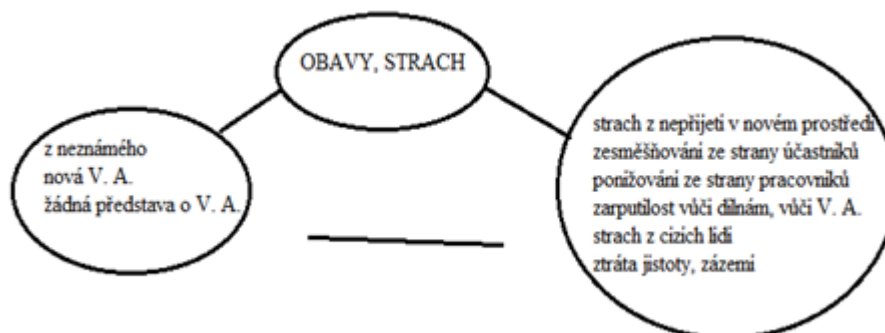
Mezi další limitující faktory pro volbu volnočasové aktivity řadili informanti svůj zdravotní stav a vysoký věk.

- | | |
|--|-------------|
| <i>„Nemám na to peníze.“</i> | <i>RI9</i> |
| <i>„Jsem, už stará, je mi, nemůžu chodit daleko.“</i> | <i>RO14</i> |
| <i>„Jsem na vozičku, nedostanu se tam, je to daleko.“</i> | <i>RO4</i> |
| <i>„Nemají výtah.“</i> | <i>RO19</i> |
| <i>„Nevím o nich.“</i> | <i>RO2</i> |

Kategorie 5. Obavy jako faktor, který ovlivňuje volnočasové aktivity

Strach a obavy byly bezpochyby dalším faktorem, který ovlivňoval informanty při volbě volnočasových aktivit. Každý z informantů měl nebo má nějakou obavu, strach, který se vztahuje k volnočasové aktivitě.

Obrázek 7. Obavy



(zdroj: vlastní)

Strach nebo obavu informanti popisovali ze dvou zásadních pohledů. Někteří informanti se obávali nového prostředí, nových volnočasových aktivit – nevěděli, co je během aktivity čeká, co se bude dít, měli strach, že jim nikdo novou aktivitu nevysvětlí a oni budou bezradní. Informanti dále uváděli, že většinou měli strach z nových věcí „zbytečně.“ Někteří si novou aktivitu jen vyzkoušeli, jiní z nové aktivity byli nadšeni a dodnes tuto aktivitu sami vyhledávají. Tři z informantů poukazovali na skutečnost, že překonali sami sebe – překonali strach z neznámého. Této skutečnosti jsou si vědomi a jsou na sebe právem hrdí, tato zkušenost je posunula v jejich životě o velký kus dopředu.

„Já se bála, že..., ale mě vzali za svoji.“

RO6

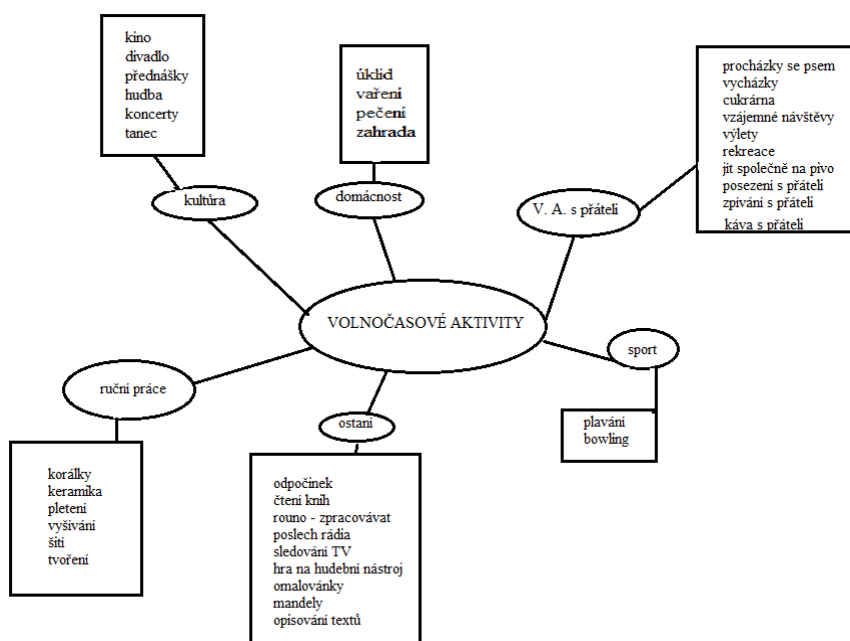
„Už mě to tam baví, bylo to nejdřív divný.“

RO17

Jiní informanti popisovali své obavy z pohledu vztahů ať ze strany pracovníků, tak ze strany ostatních účastníků volnočasové aktivity. Informanti popisovali své prvotní obavy z nových pracovníků, nevěděli, jací pracovníci jsou, jaká s nimi bude volnočasová aktivita, nevěděli, co mají očekávat. Obdobně situace popisovali další dva informanti, kteří se neobávali pracovníků, ale reakcí nově příchozích účastníků volnočasové aktivity. Na této kategorii se opět potvrzuje, jak důležité jsou mezilidské vztahy pro informanty.

Kategorie 6. Nejčastěji navštěvované volnočasové aktivity

Obrázek 8. Volnočasové aktivity



(zdroj: vlastní)

Na vytvořeném schématu jsem uvedla všechny volnočasové aktivity, o kterých informanti hovořili.

Domácnost

Někteří informanti považují domácí práce za volnočasovou aktivitu, zejména pak úklid svého pokoje. Dále pak informanti velmi kladně hovořili o vaření a pečení.

„Uklízím pokojíček, prach, to mě baví.“ RO6

„Velmi rád uklízím svůj pokoj, mít pořádek, to mě baví, srovnané věci.“ RO16

„Vaření je nejlepší.“ RO5

„Ráda pečů, vařím, ráda to mám.“ RO11

„Chodím vařit, to mě baví.“ RO9

Péče o domácnost zahrnuje také hospodaření se svými finančními prostředky. Někteří informanti se záměrně a cíleně učili hospodařit, poznávat hodnotu peněz, orientovat se v bankovkách. Tuto nově získanou dovednost zmiňovaní informanti považovali za volnočasovou aktivitu, protože se ji učili, když měli volný čas, byli bez ostatních aktivit.

„To mě baví, kvůli penězům, učím se počítat, poznat peníze, umět nakupovat, už mi to jde.“ RO9

Volnočasové aktivity s přáteli

Všichni z informantů hovořili o aktivitách, které dělají společně s přáteli, zdůrazňovali posezení u kávy, vzájemné návštěvy, ale také společné návštěvy restaurací, kam si zajdou na pivo. Tyto aktivity se často prolínaly s aktivitami, které jsem zahrнула pod okruh **kultura**. Někteří informanti navštěvují kulturní akce s přáteli nebo rodinou, jiní raději chodí sami.

„Chodíme s na pivo.“ RO20

„Chodím do kina, a na to to divadlo.“ RO1

„Jdeme spolu na kafe nebo k ní.“ RO15

Dva z informantů hovořili o aktivitách spojené se **sportem**.

„Chodím každou středu a pátek plavat.“ RO16

„Hrajeme spolu bowling, jako kuželky.“

RO13

Velmi oblíbené jsou u informantů **ruční práce**. Téměř každá žena hovořila o těchto aktivitách.

„Vyšívám a pletu.“

RO

„Chodím ráda šít.“

RO5

„Děláme výrobky, to chci.“

RO14

V okruhu **ostatní V. A.** jsou zahrnuty další často zmiňované volnočasové aktivity.

„Čtu a sleduju TV.“

RO1

„Ráda sedím na lavičce venku.“

RO1, RO7, RO5

„Kreslím ráda obrázky.“

RO6

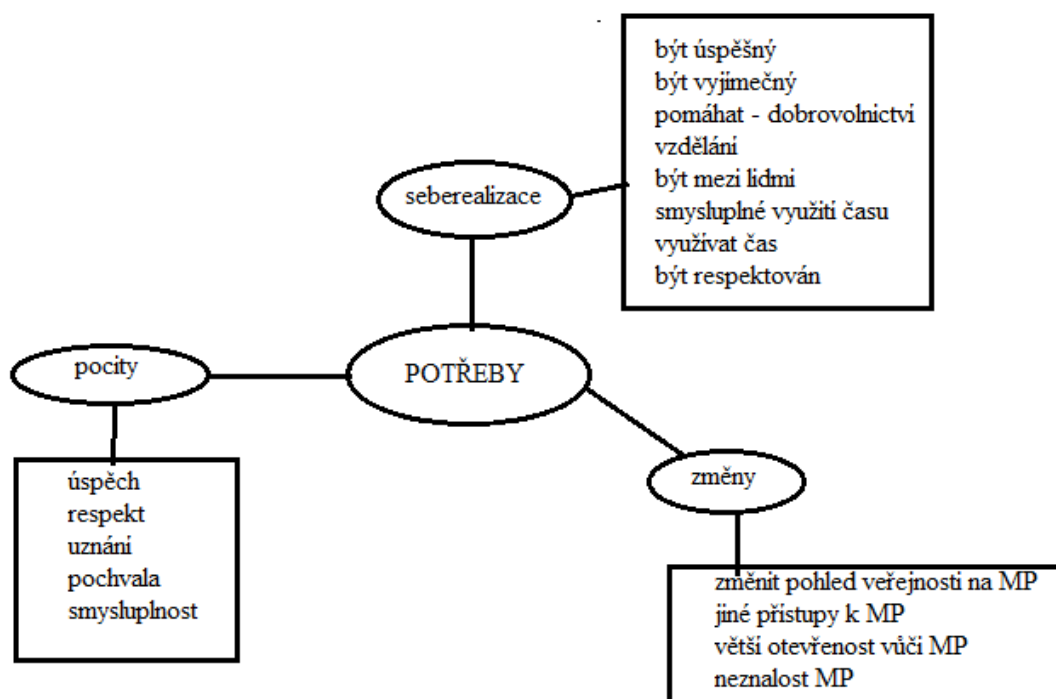
„Mandely.“

RO6, RO4

Oblíbené volnočasové aktivity informantů si byly velmi podobné, často se objevovaly stejné.

Kategorie 7. Potřeby

Obrázek 9. Potřeby



(zdroj: vlastní)

V této kategorii jsem se zaměřila na potřeby osob s mentálním postižením, o kterých otevřeně informanti hovořili. Poukazovali na přístupy majoritní společnosti vůči lidem s postižením. Sami uváděli, že se jedná jen o jejich pocit, že to tak možná vůbec není, je to dle jejich slov „jen dojem“ - (změny).

„Ať se na mě nikdo nezlobí, neznají nás.“ RO16

„Mají nás za malé děti, jsme dospělí.“ RO17

„Příkazy, to ne, žádné příkazy.“ RO18

„Je nás víc, nevědí, co je mentální postižení, nebýt zdravý.“ RO18, RO20

„Chceme změnu.“ RO19

„Je dobře, že se ptáte, nikdo se neptá.“ RO15

Pocity

Každý z informantů poukazoval na některé z uvedených pocitů. Hovořili o potřebě je zažívat i během volnočasových aktivit, jsou pro ně velmi důležité. Každý člověk chce být respektován, uznáván, být pochválen za odvedenou práci a ve své práci a životě vidět smysluplnost.

„Potřebuju někam vypadnout.“ RO20, RO16, RO19

„Teď jsem se domluvila s..., a zjistila jsem, že bych mohla chodit do D- klubu a mohla bych pomáhat, to by třeba bavilo mě, chci pomáhat druhým lidem.“ RO16

„Chtěla bych být užitečná.“ RO15

„Chodit číst lidem, to by mě bavilo.“ RO15

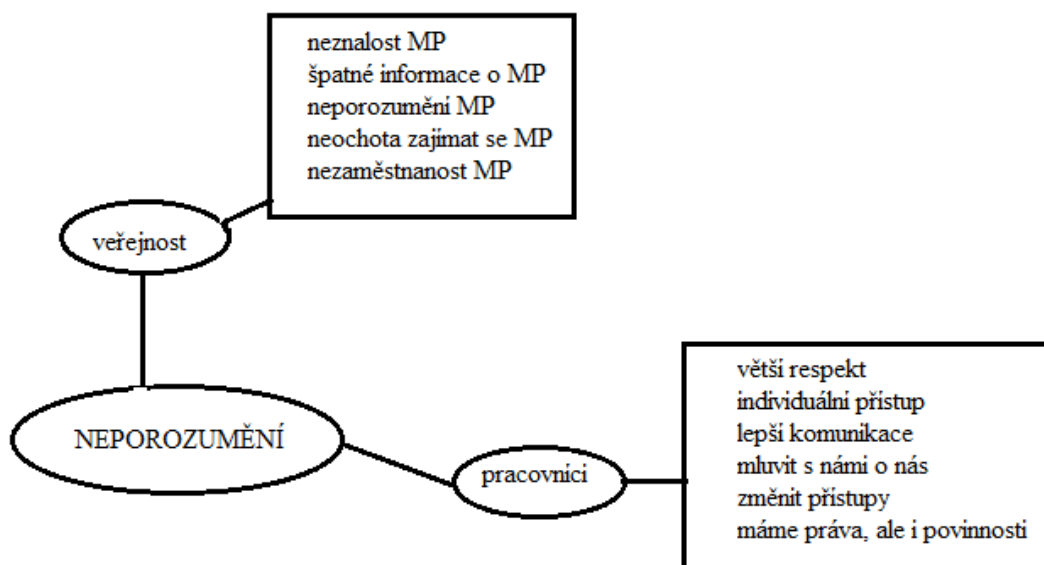
„Když jsem skončila školu, sháněla jsem i normální práci, skončila jsem rok na pracáku a oni mi řekli tenkrát, práce není ani pro zdravý, takže jako to vyznělo, co po nás chcete. To je sprostý, to se na mě nezlobte, to vyznělo hnusně.“ RO16

„Je dobře, že to píšete, že se o nás zajímáte, rád si to potom přečtu.“ RO15

Kategorie 8. Možnost změny

Tato kategorie velmi úzce souvisela s předešlou kapitolou Potřeby. Informanti vnímali své postavení v majoritní společnosti jako nerovnocenné. Měli potřebu o této skutečnosti hovořit a poukazovat na tento fakt. Sami navrhovali možné změny v přístupu majoritní společnosti k lidem s postižením, tedy vůči nim.

Obrázek 10. Změny



(zdroj vlastní)

Toto téma zaměřené na změny vyplynulo z odpovědí informantů po dokončeném otevřeném kódování. V původních připravených tématech pro vypracování mé BP nebylo toto téma zahrnuto. Informanti měli po celou dobu rozhovoru tendenci a potřebu hovořit o bariérách, které vnímají mezi majoritní společností a mezi nimi.

„Zdá se mi, že to není jen o volnočasovce, zdá se mi, že celkově tady je Hradec celkově zabitej. Není tady ani možnost, nemyslím jako jen volnočasovky, práci. Je to o přístupu, ty lidi nemají ani....“

RO16

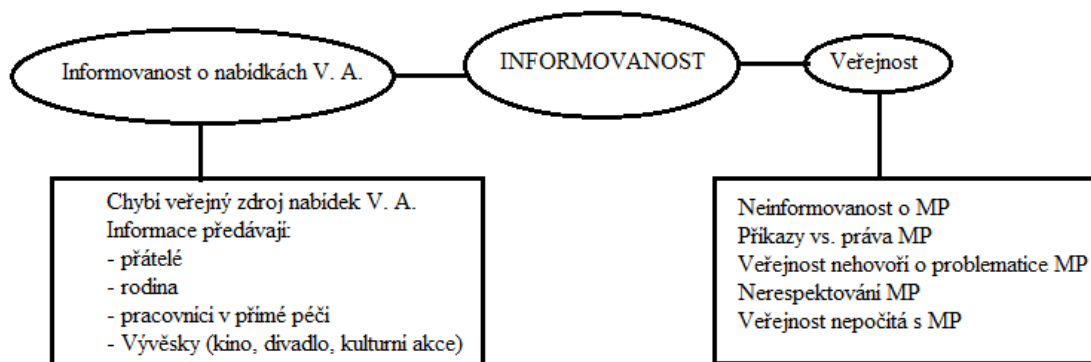
Informanti se sami neustále vraceli ke vztahům, které je během volnočasových aktivit ovlivňují. O vztazích opět hovořili i v této kategorii, tedy v kategorii možných změn. Informanti opět velmi oceňovali kladný, pozitivní přístup pracovníků, kteří poskytují volnočasové aktivity. Poukazovali na vlastnosti spojené s respektem, uznáním vůči jejich osobě. Byli si vědomi svých práv a postavení. Zmiňovali potřebu komunikace s pracovníky.

Kategorie 9. Informace

Devátá kategorie byla poslední kategorie, která vznikla na základě získaných kódů z otevřeného kódování. Tato kategorie obsahuje dvě hlavní části. První část poukazuje na informovanost o nabídkách volnočasových aktivit v regionu Jindřichův Hradec a část druhá poukazuje na informovanost majoritní společnosti o lidech s postižením. Část

druhá byla pro informanty zásadnější než část první, při rozhovoru na toto téma bylo cítit napětí a částečně i rozčilení informantů nad přístupy majoritní společnosti.

Obrázek 11. Informovanost



(zdroj vlastní)

Na uvedeném schématu je názorně zobrazeno, jak informanti vnímali téma zaměřené na informovanost o nabídkách volnočasových aktivit. Naprostá většina informantů se shodla, že informovanost o nabídkách volnočasových aktivit je v regionu velmi špatná. Problém o nedostatečném množství informací o nabídkách volnočasových aktivit viděli informanti zejména v oblasti veřejnosti. Zastávali názor, že pokud by veřejnost měla větší zájem o problematiku osob s mentálním postižením, byly by odstraněny i tyto problémy.

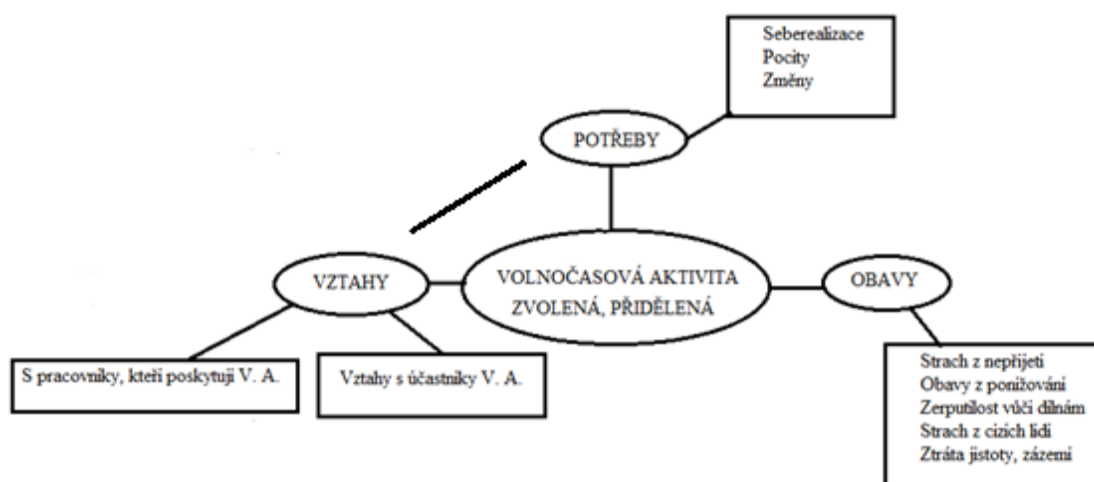
Vzhledem k faktu, že rozhovory byly polostrukturované, docházelo ze strany informantů k prolínání odpovědí, některé odpovědi se týkaly více okruhů najednou. V otevřeném kódování bylo využito celkem 443 kódů, které jsou uvedeny v příloze č. 8.

4.2 Axiální kódování

Axiální kódování plynule navazuje na kódování otevřené. Principem tohoto kódování je prokázat a poukázat na vztahy mezi hlavními kategoriemi, na jejich vzájemné prolínání a ovlivňování se.

Vztah mezi kategoriemi: volnočasové aktivity, potřeby, vztahy a obavy

Obrázek 12. Volnočasová aktivita, potřeby, vztahy a obavy



(zdroj vlastní)

Na znázorněném schématu uvedených kategorií je zřejmé, jak se tyto kategorie navzájem ovlivňují. Ústřední vjem zde tvoří volnočasová aktivita. Pro informanty jsou zde důležitým vnějším faktorem zejména vztahy. Vztahy informanti hodnotili ze dvou pohledů, zaměřili se na vztah informant – pracovník a informant - účastníci volnočasové aktivity viz kategorie č. 3. Dalším důležitým faktorem pro volbu volnočasové aktivity je kategorie Potřeby. Zde informanti zdůrazňovali především potřebu seberealizace, chtějí, aby jejich volný čas byl smysluplný, potřebují být v každodenním kontaktu s lidmi, odmítají sedět bezmocně doma.

„Musím někam vypadnout, jsem pořád sám doma, naši musí do práce, tady mám známý.“

RO16

„Nemám práci, jsem tady radši, než sama.“

RO15

„Co je pro mě rozhodující, no vlastně tady toho tolik není a kdybych vlastně nechodila sem, tak jsem celý den, celý rok s našima doma. Takže potřebuju někam prostě jít, potřebuju vypadnout. Ne nebýt jenom celý den s rodičema. A co mě vlastně baví, je, dopoledne chodím sem a odpoledne když jsem to, tak chodím plavat a máme i psa. Nebo si ráda čtu.“

RO19

Informanti hovořili o potřebě získat si zaměstnání na otevřeném trhu práce, ale zároveň si uvědomují, jak těžké to je.

„Chtěla jsem si najít práci, a oni mi řekli, práce není ani pro zdravý, takže jako to vyznělo, co po nás chcete.“ RO19

„Nemáme pro takový práci, máte důchod.“ RO20

„Měl to chtít někdo řešit, nebo se pokusit to řešit.“ RO1

„Zdá se mi, že to není jen o volnočasovce, zdá se mi, že celkově tady je Hradec celkově zabitej, Není tady ani možnost, nemyslím jako jen volnočasovky, práci.“ RO18

Někteří informanti hovořili také o možnosti dobrovolnictví, sami poukazovali na skutečnost, že i člověk s postižením by mohl být v majoritní společnosti užitečný, výjimečný. Svou seberealizaci tedy viděli v potřebě pomáhat.

„To by mě bavilo, chodit číst do domova důchodců, já ráda čtu, byla bych užitečná.“

RO16

„Chtěla bych pomáhat, to je dobrovolnictví.“

RO15

„Chtěl bych si vyzkoušet nové věci, být s lidmi, pomáhat.“

RO20

Dalším z velmi často uváděných faktorů, který tvoří nedílnou součást volby volnočasové aktivity, je obava a strach. Strach z nových a neznámých věcí, aktivit, ale i z nových pracovníků, kteří jsou při volnočasové aktivitě přítomni.

„Neznám to tam, nejsou tam sestřičky.“

RO6

„A já se bála, že se mi tam budou vysmívat, že se.....“

RO1

Obavy a strach byly ale také velmi úzce spjaty se vztahy, které informanti mají s pracovníky nebo s ostatními účastníky volnočasových aktivit. Informanti často zmiňovali skutečnost, že vztahy zde opět hrají významnou roli.

„Já jsem tam dřív chodila, ale pak tam začala chodit, a hádala se tam s ...“ RO3

„Nechodím tam, nadávají mi.“

RO7

„Líbí se mi tam.“

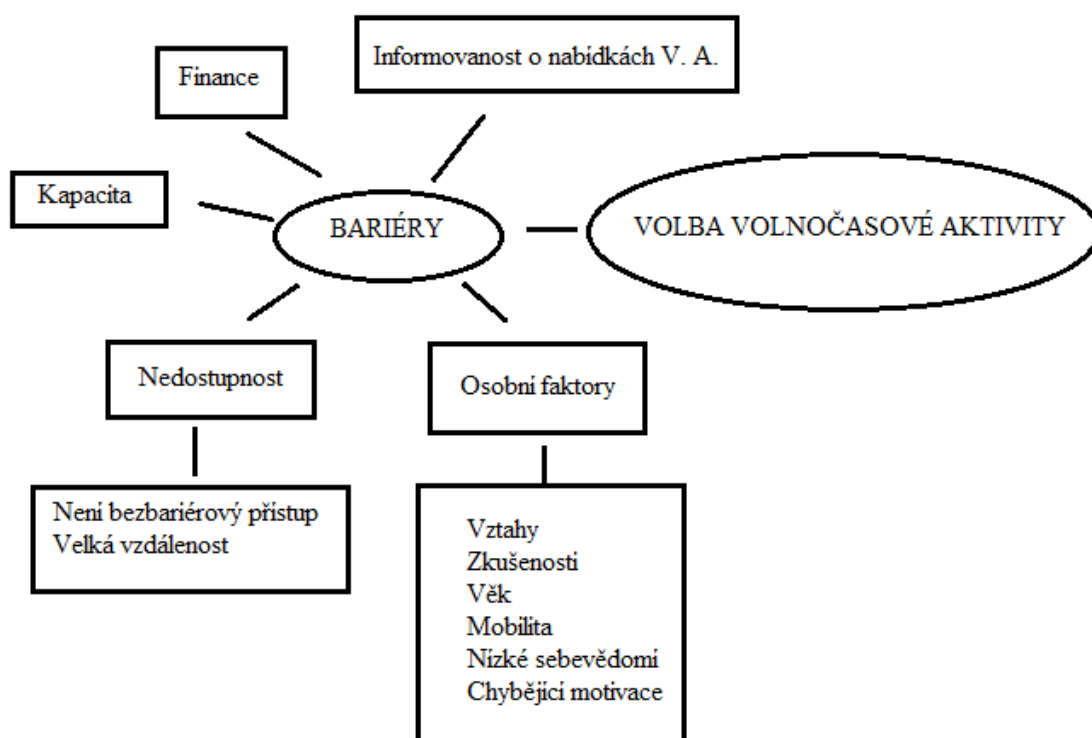
RO9

„Od nás tam chodila ..., takže jsem chtěla chodit tady.“

RO7

Vztahy mezi kategoriemi: Volba volnočasové aktivity a bariéry

Obrázek 13. Volba volnočasové aktivity a bariéry



(zdroj vlastní)

Z rozhovorů s informanty vyplynulo, jaké vnímají **bariéry** (překážky) při volbě volnočasové aktivity. Samozřejmě se objevil problém spojený s bezbariérovostí a vzdáleností budov, kde jsou volnočasové aktivity poskytované. Někteří informanti jsou vozíčkáři nebo se pohybují pomocí holí a tím pádem jim špatná bezbariérovost a vzdálenost činí zásadní problém. Uváděné osobní faktory byly opět velmi úzce spojené se vztahy a zkušenostmi s V. A. Dva informanti uváděli jako zásadní faktor při své volbě o V. A. svůj vysoký věk a zdravotní stav.

„Nejsou bezbariérové“ RO20

„Jsou daleko, nedojdu tam“ RO5

„Jsem, už stará, je mi, nemůžu chodit daleko.“ RO14

Finance jako bariéra

„Platí se.“ RO1

„Nemám na to peníze.“ RO9

Velmi zásadní a možná i stěžejní problém viděli informanti v malé nabídce volnočasových aktivit a v jejich omezené kapacitě.

- „Je to katastrofa, na Hradec je to prostě katastrofa. Nikdo s námi nepočítá“. RO19
- „Víte co, já dojíždím, já když to vezmu, tak jsem z, a tohle je jediná šance. Vemte si třeba Bechyni, tam mají víc věcí, mají keramiku, tady pro nás není nic pro nás. To tady prostě není, nic není, není žádná možnost. Ať se na mě nikdo nezlobí. Je dobře, že se nás ptáte, nikdo se neptá.“ RO16
- „Nevzali mě, nemají místo, už tam nepůjdu.“ RO5
- „Je jich málo.“ RO15
- „Je nás čím dál víc a nejsou místa“. RO16
- „Málo, je toho málo. Pro tyhle ty lidi, jo. Pro tyhle lidi, co nejsou úplně zdraví a nemůžou toho tolik dělat, tak je toho málo.“ RO19
- „Je to jenom pro ty, co tam bydlí.“ RO17
- „Je čím dál víc klientů a málo místa.“ RO17

Někteří informanti viděli problém také ve špatné informovanosti o nabídkách volnočasových aktivit. Informace o nabídkách V. A. získávali informanti v naprosté většině od přátel, rodiny a pracovníků, zásadně chyběl veřejný zdroj, který by tyto nabídky alespoň částečně specifikoval.

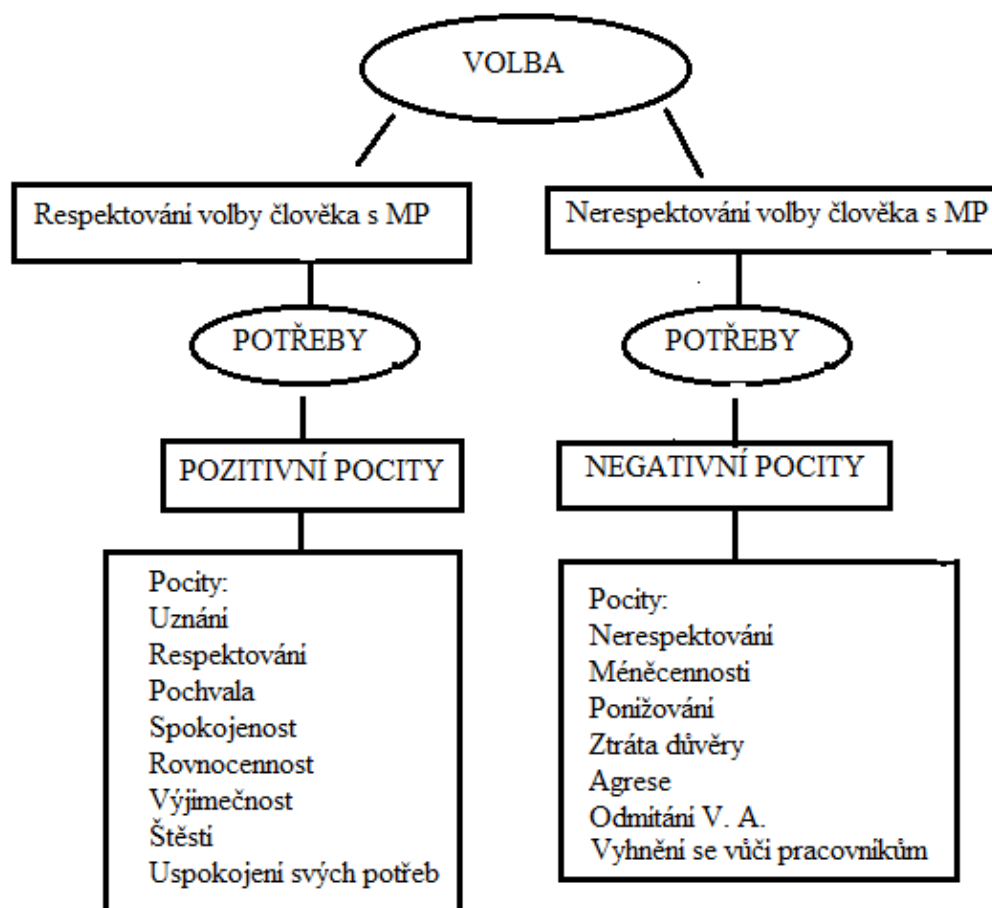
- „Ne, nikdo mi o nich nic neřek, nevím“. RO1
- „Ne nevím“. RO6
- „Vím, jsou ... a tam“ RO20
- „Jo vím, mi o nich řekla“ RO19
- „Sestřičky nám je čtou a říkají, píšou je.“ RO5
- „Řekly mi o nich kámošky, chodí se mnou, vybrala jsem si je sama.“ RO15

Vztahy mezi kategoriemi: Volba a potřeby

Informanti často hovořili o svých pocitech. Poukazovali na skutečnost, jak je pro ně zásadní právo volby a rozhodnutí. V této souvislosti uváděli příklady spojené s pocity, které zažívali, když byli respektováni svým okolím a jejich volba byla zohledněna. Hovořili o rovnocennosti s lidmi bez postižení. Velmi důležitý byl pro informanty pocit, že jsou součástí něčeho, že jsou respektováni, uznáváni a svým způsobem i výjimeční.

Informanti popisovali ale také své pocity, které zažívali, když jejich volbu nikdo nerespektoval.

Obrázek 14. Volba a potřeby



(zdroj vlastní)

- | | |
|--|------|
| „Baví mě to, mám tam“ | RO3 |
| „Baví mě, jsou nový.“ | RO11 |
| „S....., jsme na sebe křičeli.“ | RO13 |
| „Řekla jsem jí a dost.“ | RO1 |
| „Podle čeho si vybírám, rozhoduju sama, ale když mi dá někdo tip, který se mi líbí, tak si to musím vyzkoušet, ale takový to musíš, tak to ne, to ne.“ | RO18 |
| „Nebaví mě to tam, křičejí tam...“ | RO2 |
| „..... mi tam nadává, ponižuje mě.“ | RO3 |

Informanti často hovořili o své možnosti rozhodnout se. Tato možnost byla pro ně velice důležitá a zároveň byla velmi úzce spjata s respektováním jejich volby okolím.

Na schématu je vyobrazeno, jaké situace nastávaly, když si informant dobrovolně zvolil nějakou aktivitu. Buď byla jeho volba respektována a on zažíval pozitivní pocity, cítil se rovnocenný, respektovaný, úspěšný, zažil pochvalu, úspěch nebo naopak volba respektována nebyla a on zažíval negativní pocity spojené s ponižováním, nerespektováním, které v krajním případě končily i agresivitou. Mnoho informantů hovořilo také o své strategii, kterou volili, pokud nebyla jejich volba respektovaná. Někteří z informantů se dokázali vyhranit vůči rozhodnutí jiné osoby, jiní rezignovali.

„Jdu tam, řekla to.“

RO4

„Řekla jsem jí a dost.“

RO1

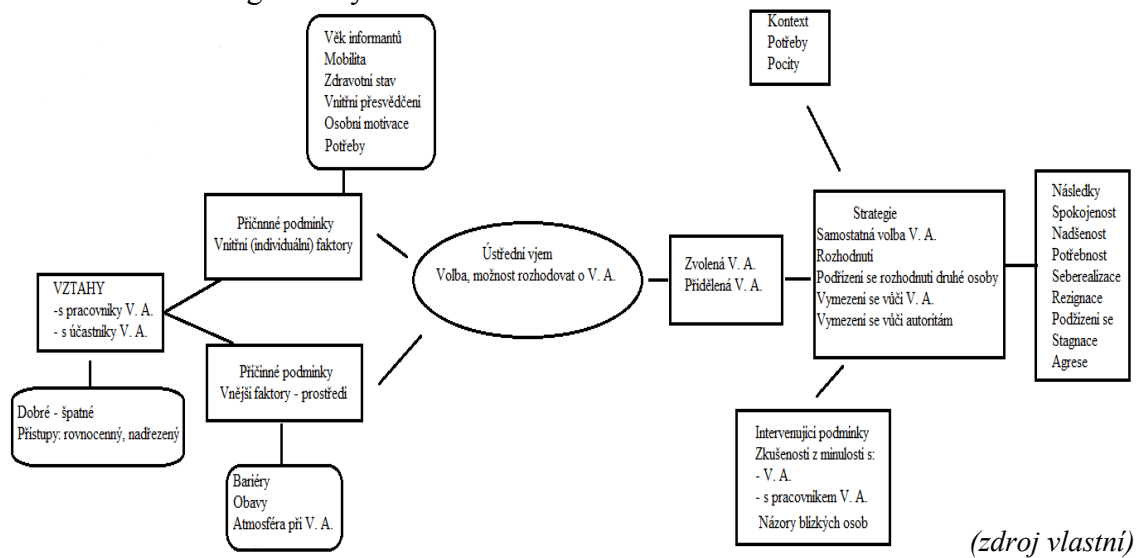
Každý z informantů ve svém životě, ať už v současné době nebo v minulosti, zažil pocity spojené se svou vlastní volbou. Některé situace ovlivnily informanta natolik, že si je pamatuje a vybavuje i po několika letech a stále cítí bezmoc. Pokud Vás v tuto chvíli napadá spojení *respektování volby informanta a pracovníka, který poskytuje volnočasovou aktivitu*, je nutné upozornit na skutečnost, že zmiňovanou druhou osobou může být pracovník, ale i rodič, partner, popř. i jiné osoby z okolí informanta.

V této kapitole, tedy v axiálním kódování, jsem se snažila poukázat na provázanost mezi hlavními kategoriemi, které vzešly z otevřeného kódování. Všechny zmiňované vztahy mezi kategoriemi jsem doplnila o citace, které informanti použili k popisu dané situace, a o témata. Některé citace jsou možná z pohledu čtenáře unáhlené nebo přehnané, ale informanti je takto vnímají, proto je uvádím.

Aby byla tato kapitola uzavřena, vytvořila jsem následující paradigmatický model, na kterém je znázorněné vzájemné propojení všech uvedených hlavních kategorií.

4.3 Paradigmatický model

Obrázek 15. Paradigmatický model



Paradigmatický model vznikl na základě analýzy získaných dat, která vyplynula během výzkumu. Na vytvořeném modelu je znázorněné, jak se všechny výše uvedené kategorie navzájem ovlivňovaly.

Model začíná kategorií Vztahy, neboť vztahy informantů uváděli velmi často. Tato kategorie se prolínala téměř všemi ostatními kategoriemi. Zásadně ovlivnila příčinné podmínky, tedy vnitřní a vnější faktory, které informanty ovlivňují pro volbu volnočasové aktivity. Informanti hovořili o vztazích také ve spojitosti s vnitřními podmínkami, v souvislosti ve vztahu tak, že když má informant s pracovníkem či jiným účastníkem V. A. pocit méněcennosti, ponížení atd., je vnitřně přesvědčen, že o volnočasové aktivity nestojí, nepotřebuje je, chybí mu vnitřní motivace a naopak, pokud jsou vztahy v pořádku, informant získává potřebu seberealizovat se, být úspěšný. Vnější faktory - zde jsou uvedeny bariéry, které jsou spojené zejména s bezbariérovostí a vzdáleností budov, ale také je zde uvedena atmosféra při volnočasové aktivitě. Pro informanty je důležité, aby při V. A. byl klid a příjemná atmosféra.

„Já jsem tam dřív chodila, ale pak tam začala chodit , a hádala se tam s ...“ RO3

„Nechodím tam, nadávají mi.“ RO7

„Líbí se mi tam.“ RO9

„Nechodím tam, nadávají mi.“ RO7.

Ústřední jev v tomto paradigmatickém modelu tvoří volba a možnost rozhodnout o volnočasové aktivitě. Pro informanty byla volba a možnost rozhodovat nejdůležitějším a nejpodstatnějším vjemem. Toto zjištění vyplynulo z analýzy dat ze získaných rozhovorů. Kategorie Volba se také prolínala ve většině ostatních uvedených kategorií. O volbě a rozhodování postupně hovořili všichni z informantů.

Paradigmatický model dále pokračuje přes volnočasovou aktivitu. Zde je podstatná a zásadní skutečnost, zda byla V. A. zvolená informantem, nebo zda mu byla přidělena druhou osobou.

Každý informant si zvolil a rozhodl o volnočasové aktivitě, důležitou součástí byla ale následná reakce okolí, zda volba informanta byla respektovaná nebo potlačena. Tato reakce vedla buď ke zvolené volnočasové aktivitě, tu si informant zvolil sám a jeho volba byla tedy respektována, nebo k přidělené volbě, tuto aktivitu informantovi určila druhá osoba (rodič, partner, pracovník, jiná osoba).

Zde by mohl někdo namítnout a upozornit na skutečnost, že informant je osoba, která neumí dát najevo svou volbu, rozhodnout se. Ale je tomu opravdu tak, nebo jde jen o alibismus ze strany druhé osoby? Nabízí se také varianta, že informant (osoba s mentálním postižením) ze zásady odmítá jakékoliv volnočasové aktivity, a proto mu bývá volnočasová aktivita určena. Otázka by v tuto chvíli měla znít, proč informant volnočasové aktivity odmítá? Jedná se opravdu o svobodné rozhodnutí informanta, nebo zda se jedná o následek?

Model dále pokračuje ke zvolené strategii. Strategii informanti volili podle dříve zmiňovaných skutečností. Ty jsou zde již uvedeny. Vliv na zvolenou strategii měl také koncept, ve kterém jsou zahrnuty potřeby a pocity informantů, ale i intervenující podmínky, které byly ovlivněny zejména zkušenostmi z minulosti ať už s volnočasovými aktivitami nebo s pracovníky, kteří volnočasovou aktivitu nabízeli a poskytovali. Informanti se ve zvolené strategii značně lišili. Pro zvolenou strategii byly většinou zásadní již uvedené a popsání skutečnosti viz kategorie a jejich vztahy, ale také skutečnost, zda se jednalo o zvolenou či přidělenou volnočasovou aktivitu. Někteří informanti hovořili v této souvislosti o schopnosti se rozhodovat, ale také o podřízení se volbě druhé osoby, zbývající informanti hovořili o své vyhraněnosti vůči volnočasovým aktivitám nebo pracovníkům, ze zásady volnočasové aktivity odmítali a nadále odmítají.

Důsledkem zvolené strategie byly pak spokojenost, nadšení, seberealizace, pocit spojený s potřebností, ale také rezignace na možnost volby z důvodu, že volba nebyla respektována.

Někteří informanti hovořili také o svých zkušenostech, kdy jejich volba nebyla respektována opakovaně, proto rezignovali. Jiní informanti uvedli, že jejich nespokojenost vedla až k agresivitě ať vůči své osobě nebo vůči pracovníkům. Citace na toto téma ve své práci záměrně neuvádím, jedná se o velmi citlivé téma informantů.

4.4 Vytvoření nové teorie:

Z uvedeného paradigmatického modelu, který vznikl na základě kvalitativního výzkumu, vyplývá skutečnost, že pro informanty je velmi důležitá možnost volby, možnost rozhodovat se. Možnost rozhodnout se samostatně a zvolit si mezi nabízenými volnočasovými aktivitami je pro člověka s mentálním postižením (informanty) velmi podstatné a stěžejní.

Domnívám se, že právě oblast volnočasových aktivit je v mnoha ohledech jediná dostupná oblast, ve které se člověk s mentálním postižením bez fatálních následků může naučit, jak se rozhodovat a stát si za svým rozhodnutím. Lidé s postižením by tak mohli dosáhnout nových zkušeností a dovedností, které by byly podstatné a obohacující i v jiných oblastech jejich životů. Tito lidé by se zároveň naučili obhájit si svůj názor a postoj. Nepochybně by tyto zkušenosti využili ve svých životech jak lidé s mentálním postižením, tak lidé v jejich blízkém okolí.

Jak z výzkumu dále vyplynulo, některé problémy v oblasti volnočasových aktivit nemohou samotní informanti změnit. Jedná se většinou o problémy spojené s bezbariérovostí budov. Domnívám se, ale že jiné zmiňované bariéry zejména v oblasti komunikace a přístupu k lidem s postižením změnit jdou.

Je zřejmé, že osoby s mentálním postižením budou pravděpodobně potřebovat asistenci při získávání nových zkušeností a dovedností. Domnívám se, že i zde budou jedním z nejdůležitějších faktorů už tolikrát zmiňované vztahy.

Svou bakalářskou práci jsem zpracovávala výhradně z pohledů osob s mentálním postižením, které využívají volnočasové aktivity v regionu Jindřichův Hradec. Nabízí se tedy možnost zpracovat dané téma z pohledu druhé strany, tedy z pohledů opatrovníků,

rodičů a pracovníků, kteří volnočasové aktivity nabízejí a poskytují popř. i ze strany poskytovatelů volnočasových aktivit.

Diskuse

O vývoji člověka s mentálním postižením v oblasti řeči a komunikace hovoří autoři Vágnerová (2008), Černá (2008), ale také Svoboda (2015). Všichni z uvedených autorů poukazují na skutečnost, že lidé s lehkým a středně těžkým mentálním postižením mají omezené verbální projevy, chudší slovní zásobu, chybnou stylistiku. Autoři poukazují také na rozdílnosti v oblasti myšlení, zejména pak u osob se středně těžkým postižením. Kvalitativní výzkum jsem prováděla s osobami s lehkým a středně těžkým mentálním postižením, z tohoto důvodu jsem přizpůsobila komunikaci této cílené skupině. Během komunikace jsem využila poznatků a doporučení od zmiňovaných autorů. S autory tedy ve způsobu komunikace s touto cílovou skupinou souhlasím.

Kaplánek (2012) hovoří o pojetí volného času, poukazuje na skutečnost, že se jedná o čas, který má člověk po práci, je to čas na vlastní tvorbu, nicnedělání. Průcha (2009) o volném čase hovoří jako o čase, který člověk tráví v určité skupině lidí, o čase, který by měl člověku přinášet pocit uspokojení, seberealizace, smysluplného využití. Z analýzy výzkumu vyplynulo, že informanti s tímto pojetím obou autorů souhlasí a ztotožňují se s nimi. Z výzkumu dále vyplynulo, jak moc je smysluplné trávení volného času pro informanty podstatné. Nedílnou součástí volného času informantů jsou aktivity strávené společně s jejich přáteli. Informanti sami zdůrazňovali svou potřebu někam „vypadnout“, „nebýt jen doma“.

- „Volnočasovky, jsou v době, kdy mám volno.“ RO2
- „Mám je jen o víkendu, přes týden jsem v“ RO3
- „To mě baví, kvůli penězům, učím se počítat, poznat peníze, umět nakupovat, už mi to jde.“ RO9
- „Ted' jsem se domluvila s..., a zjistila jsem, že bych mohla chodit do D- klubu a mohla bych pomáhat, to by třeba bavilo mě, chci pomáhat druhým lidem.“ RO16
- „Chtěla bych být užitečná.“ RO15
- „Chodit číst lidem, to by mě bavilo.“ RO15
- „Je to můj volný čas, kdy si rozhodnu, co chci dělat sama.“ RO17

Autorky Holczerová a Dvořáčková (2013) upozorňují na vnitřní faktory, které jsou spojené s věkem a zdravotním stavem klientů volnočasových aktivit, zdůrazňují skutečnost, že by měly být tyto faktory vzaty v úvahu při vytváření nabídky volnočasových aktivit. Jedním z vnitřních faktorů, který ovlivňuje volbu volnočasové

aktivity a je zřejmý z výsledků výzkumu, je přesně tato skutečnost, kterou autorky uvádějí. Informanti hovořili o skutečnosti, že nabídka volnočasových aktivit je v jejich pobytovém zařízení přizpůsobena jejich věku a fyzické kondici. Jiní informanti měli bohužel opačné zkušenosti, jak vyplývá z uvedených odpovědí.

„Jsou daleko, nedojdu tam“. RO5

„Jsem, už stará, je mi, nemůžu chodit daleko.“ RO14.

Pipeková a Vítková (2014) poukazují na problémy v oblasti volného času u osob s mentálním postižením, které jsou dány i pohybovým omezením, komunikací, mobilitou. Na problémy s bezbariérovostí a vzdáleností volnočasových aktivit upozorňují také informanti, kteří se zúčastnili výzkumu. Z výzkumu tedy vyplývá, že lze s autorkami souhlasit. Špatná bezbariérovost budov, kde jsou poskytované volnočasové aktivity, je jedním ze zásadních faktorů, který ovlivňoval informanty při volbě volnočasové aktivity.

„Jsem na vozičku, nedostanu se tam, je to daleko.“ RO4

„Nemají výtah.“ RO19

„Nejsou bezbariérové“. RO20

„Jsou tam schody, já po nich nemůžu chodit.“ RO4.

Pančocha (2013) hovoří o skutečnosti, že dospělí lidé se umí rozhodovat sami, není tedy potřeba, aby za dospělého rozhodovala jiná osoba. Z výzkumu jednoznačně vyplynulo, že dospívající a dospělí lidé s mentálním postižením nechtějí a dokonce odmítají, aby za ně rozhodoval někdo jiný. Maslow (2014) hovoří o skutečnosti, že i lidé s postižením se umí rozhodnout. Jůn (2010) doplňuje, jak důležité je respektovat rozhodnutí osoby s postižením. Dále hovoří zejména o respektování volby ze strany zaměstnanců. Informanti se k této skutečnosti také sami vyjádřili a potvrdili, že s tvrzením zmiňovaných autorů plně souhlasí. Z analýzy získaných dat také vyplynulo, že ne vždy se informanti dospělého věku mohou rozhodovat na základě vlastní volby, jejich volba nebývá často akceptována.

„Podle čeho si vybírám, rozhoduju sama, ale když mi dá někdo tip, který se mi líbí, tak si to musím vyzkoušet, ale takový to musíš, tak to ne, to ne.“ RO18

„Ať se na mě nikdo nezlobí, neznají nás.“ RO16

„Mají nás za malé děti, jsme dospělí.“ RO17

- „Příkazy to ne, žádné příkazy.“ RO18
- „Je nás víc, nevědí, co je mentální postižení, nebýt zdravý.“ RO18, RO20
- „Chceme změnu.“ RO19
- „Taky zařídím sama, řeknu ..., a ona mi pomůže si zařídit peníze a lístky, nechci, aby mi říkali, co mám dělat.“ RO1
- „Je dobře, že se ptáte, nikdo se neptá.“ RO15.

Z výsledků kvalitativního výzkumu jednoznačně vyplynulo, jak moc je pro informanty důležitá seberealizace a potřeba být něčeho součástí. Informanti tedy souhlasí s autory Maslowem (2014) a Novosadem (2016). Maslow poukazuje také na skutečnost, že každý člověk potřebuje cítit respekt ze svého okolí vůči své osobě. Autor Bouzenita (2016) poukazuje na pyramidu potřeb, kterou vytvořil zmiňovaný Maslow.

- „Musím někam vypadnout, jsem pořád sám doma, naši musí do práce, tady mám známý.“ RO16
- „Nemám práci, jsem tady radši, než sama.“ RO15
- „Co je pro mě rozhodující, no vlastně tady toho tolik není, a kdybych vlastně nechodila sem, tak jsem celý den, celý rok s našima doma. Takže potřebuju někam prostě jít, potřebuju vypadnout. Ne nebýt jenom celý den s rodičema. A co mě vlastně baví, je, dopoledne chodím sem a odpoledne když jsem to, tak chodím plavat a máme i psa. Nebo si ráda čtu.“ „Musím někam vypadnout, jsem pořád sám doma, naši musí do práce, tady mám známý.“ RO16

Z analýzy dat vyplynulo, že mnozí informanti vidí naplnění své seberealizace také v oblasti dobrovolnictví, chtějí být užiteční ostatním lidem, chtějí, jak sami uvádějí, pomáhat.

- „To by mě bavilo, chodit číst do domova důchodců, já ráda čtu, byla bych užitečná.“ RO16
- „Chtěla bych pomáhat, to je dobrovolnictví.“ RO15
- „Chtěl bych si vyzkoušet nové věci, být s lidmi, pomáhat.“ RO20.

Valenta poukazuje na skutečnost důležitosti vhodné motivace. Eisenhammerová (2013) doplňuje, že pro motivaci je důležitá zejména intenzita a správné načasování. Zde je velmi důležité dle mého názoru uvést a poukázat na skutečnost, že mnoho lidí v blízkém okolí osob s mentálním postižením si pletou nebo si neuvědomují rozdíly mezi motivací

a příkazem. Tento problém se netýká pouze pracovníků, kteří poskytují volnočasové aktivity, i když se tato skutečnost nabízí jako nejpravděpodobnější. Téma motivace se týká také sociálních pracovníků, poskytovatelů, ale i rodinných příslušníků člověka s mentálním postižením. Informanti zdůrazňovali důležitost této skutečnosti. Hovořili o různých přístupech lidí ze svého okolí. Z výzkumu 100% vyplynulo, že tyto skutečnosti a přístupy osob k informantům zásadně ovlivňují informanty při volbě volnočasové aktivity.

„Takový to musíš, tak to ne, to ne.“ RO18

„Měl to chtít někdo řešit, nebo se pokusit to řešit.“ RO1

„Jdu tam, řekla to.“ RO4

„Přišla si pro mě.“ RO6.

Sokolovská (2013) hovoří o pozitivním rozvoji člověka, který si o svém volném čase rozhodne sám, na základě vlastní volby. Tento člověk má chuť se učit nové věci.

„Líbí se mi tam.“ RO9

„Podle čeho si vybírám, rozhoduju sama, ale když mi dá někdo tip, který se mi líbí, tak si to musím vyzkoušet“ RO18

„Baví mě to, mám tam“ RO3

„Od nás tam chodila ..., takže jsem chtěla chodit tady.“ RO7

Volnočasové aktivity pro osoby s mentálním postižením jsou v České republice primárně realizované prostřednictvím poskytovatelů sociálních služeb pro tuto cílovou skupinu. V teoretické části uvádím stručný přehled těchto poskytovatelů v regionu Jindřichův Hradec. Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na názory osob s mentálním postižením. Zajímala mě skutečnost, jak informanti vnímají nabídky volnočasových aktivit v tomto regionu.

„Je to katastrofa, na Hradec je to prostě katastrofa. Nikdo s námi napočítá“. RO19

„Víte co, já dojíždím, já když to vezmu, tak jsem z, a tohle je jediná šance. Vemte si třeba Bechyni, tam mají víc věcí, mají keramiku, tady pro nás není nic pro nás. To tady prostě není, nic není, není žádná možnost. Ať se na mě nikdo nezlobí. Je dobře, že se nás ptáte, nikdo se neptá.“ RO20

„Nevzali mě, nemají místo, už tam nepůjdu.“ RO5

„Je jich málo.“ RO15

- „Je nás čím dál víc a nejsou místa.“* RO16
- „Málo, je toho málo. Pro tyhle ty lidi, jo. Pro tyhle lidi, co nejsou úplně zdraví a nemůžou toho tolik dělat, tak je toho málo.“* RO19
- „Je to jenom pro ty, co tam bydlí.“* RO17
- „Je, můžu si vybrat z keramiky, šití a vaření.“* RO4
- „Je čím dál víc klientů a málo místa.“* RO17.

Odpovědi informantů mě z počátku velmi překvapily, po zjištění skutečnosti musím s jejich názory souhlasit. V příloze č. 2 uvádím výsledky doplňkového šetření, kde jsou zpracovány a stručně popsány poskytované nabídky volnočasových aktivit v regionu Jindřichův Hradec. Poskytovatelé nabízí velmi zajímavé a oblíbené volnočasové aktivity pro tuto cílovou skupinu, problém ale spočívá v malé kapacitě těchto aktivit. Informanti sami poukazovali na tento problém, který vidí jako stěžejní. Informanti vidí také problém ve zvyšujícím se počtu osob s mentálním postižením v regionu. Zastávají názor, že se region, tedy město Jindřichův Hradec, dostatečně nepřizpůsobuje této skutečnosti. Pouze čtyři informanti zastávali názor, že je nabídka volnočasových aktivit vyhovující. Pokud by čtenář projevil zájem o více informací ohledně nabídky poskytovaných volnočasových aktivit pro osoby s mentálním postižením v tomto regionu, nalezne vše v přílohách č. 2 – 7. V přílohách jsou podrobněji rozpracovány všechny nabídky volnočasových aktivit a jsou zde uvedeni poskytovatelé, kteří tyto aktivity nabízí nebo zprostředkovávají.

Závěr

Bakalářská práce byla zaměřena na oblast volnočasových aktivit, které jsou důležitou součástí života osob s mentálním postižením. V případě osob s mentálním postižením se z analýzy získaných dat ukázalo, že nabídka volnočasových aktivit je skutečně v České republice realizována primárně prostřednictvím organizací, které poskytují sociální služby této cílové skupině.

Bakalářská práce si kladla za cíl odhalit postoje osob s mentálním postižením k současné nabídce volnočasových aktivit v regionu Jindřichův Hradec. Dílčím cílem práce bylo zjistit, jaké faktory ovlivňují osoby s mentálním postižením při volbě volnočasových aktivit.

Bakalářská práce byla rozdělena do tří hlavních částí: teoretické, empirické a praktické. Na tyto části navazuje diskuse, kde podrobně uvádíme zjištěné skutečnosti, které vyplynuly z analýzy kvalitativního výzkumu na toto téma.

Teoretická práce uvádí vývoj a vymezení mentálního postižení a současné klasifikace. Vymezuje také témata, která jsou úzce spjata s volnočasovými aktivitami a právy osob s mentálním postižením.

Empirická část práce byla věnována metodologii, která byla využita během tohoto kvalitativního výzkumu, jsou zde uvedeny metody a design zakotvené teorie. Sběr dat vycházel ze zvoleného designu a byl realizován formou hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru s osobami s mentálním postižením, které využívají volnočasové aktivity v regionu Jindřichův Hradec. V této části byly zahrnuty i opatření spojené s objektivitou a ochranou osobních údajů informantů.

Bakalářská práce prezentuje postoje a názory osob s mentálním postižením k současné nabídce poskytovaných volnočasových aktivit v regionu Jindřichův Hradec. Zároveň specifikuje a popisuje faktory, které ovlivňují osoby s mentálním postižením při volbě volnočasových aktivit. V praktické části práce byly podrobně zpracovány a popsány všechny uváděné faktory.

Na základě tohoto zjištění mohou organizace poskytující volnočasové aktivity mít možnost zkvalitnit nebo přiblížit svou nabídku konkrétní cílové skupině. Vzhledem k faktu, že v regionu Jindřichův Hradec nikde není uvedený stručný přehled

poskytovaných volnočasových aktivit pro osoby s mentálním postižením, není zde uveden ani seznam poskytovatelů těchto aktivit, který by nabídku shrnoval. V příloze č. 2 – 7. uvádíme výsledky předběžného šetření, kde jsou všechny tyto skutečnosti uvedeny.

Tato bakalářská práce byla zpracovávána výhradně z pohledů osob s mentálním postižením, které využívají volnočasové aktivity v regionu Jindřichův Hradec. Nabízí se tedy možnost zpracovat dané téma z pohledu druhé strany, tedy z pohledů opatrovníků, rodičů a pracovníků. Zajímavé by také mohlo být zpracovat toto téma z pohledu poskytovatelů volnočasových aktivit.

Seznam použité literatury

1. BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J., 2007. *Psychopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 150 s. ISBN 978-80-7315-144-7.
2. Bell, D. M., © 2008. *Pet partners team training course manual: a Delta society program for animal-assisted activities and animal-assisted therapy 7th ed.*, Bellevue: Delta Society.
3. ČERNÁ, M., 2008. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Praha: Karolinum, 222 s. ISBN 978-80-246-1565-3
4. EISENHAMMEROVÁ, B., 2013. *Zdravotně postižení*. Brno: Masarykova univerzita, 127 s. ISBN 978-80-210-6615-1.
5. FISCHER, S., ŠKODA, J., 2008. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0.
6. GALAJDOVÁ, L., GALAJDOVÁ, Z., 2011. *Canisterapie: pes lékařem lidské duše*. Praha: Portál, 167 s. ISBN 978-80-7367-879-1.
7. HARTL, P., HARTLOVÁ, H., 2010. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.
8. HOFBAUER, B., 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 173 s. ISBN 80-7178-927-5.
9. HOLCZEROVÁ, V., DVOŘÁČKOVÁ, D., 2013. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Praha: Grada, 96 s. ISBN 978-80-247-4697-5.
10. JANIŠ, K., SKOPALOVÁ, J., 2016. *Volný čas seniorů*. Praha: Grada, 156 s. ISBN 978-80-247-5535-9.
11. JELÍNKOVÁ, J., KRIVOŠÍKOVÁ, M., ŠAJTAROVÁ, L., 2009. *Ergoterapie*. Praha: Portál, 270 s. ISBN 978-80-7367-583-7.
12. JŮN, H., 2010. *Moc, pomoc a bezmoc v sociálních službách a ve zdravotnictví*. Praha: Portál, 141 s. ISBN 978-80-7367-590-5.
13. KAPLÁNEK, M., 2012. *Čas volnosti - čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 175 s. ISBN 978-80-262-0450-3.
14. KAPLÁNEK, M., 2017. *Volný čas a jeho význam ve výchově*. Praha: Portál, 207 s. ISBN 978-80-262-1250-8.
15. KROUPOVÁ, K., 2016. *Slovník speciálněpedagogické terminologie: vybrané pojmy*. Praha: Grada, 326 s. ISBN 978-80-247-5264-8.

16. KŘIVOHLAVÝ, J., 2010. *Pozitivní psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 195 s. ISBN 978-80-7367-726-8.
17. LECHTA, V., 2016. *Inkluzivní pedagogika*. Přeložil Tereza HUBÁČKOVÁ. Praha: Portál, 463 s. ISBN 978-80-262-1123-5.
18. MASLOW, A., H., 2014. *O psychologii bytí*. Praha: Portál, 320 s. ISBN 978-80-262-0618-7.
19. MATOUŠEK, O., KŘIŠŤAN, A., et al., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 570 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
20. NOVOSAD, L., 2009. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe*. Praha: Portál, 269 s. ISBN 978-80-7367-509-7.
21. PANČOCHA, K., PROCHÁZKOVÁ, L., et al., 2013. *Edukativní, intervenční a terapeutické přístupy k dospělým osobám a seniorům se zdravotním postižením*. Brno: Masarykova univerzita, 272. ISBN 978-80-210-6306-8.
22. PÁVKOVÁ, J. et al., 2008. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6.
23. PFEIFFER, J., 2014. *Koordinovaná rehabilitace*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 175 s. ISBN 978-80-7394-461-2.
24. PILÁT, M., 2015. *Komunitní plánování sociálních služeb v současné teorii a praxi*. Praha: Portál, 198 s. ISBN 978-80-262-0932-4.
25. PIPEKOVÁ, J., VÍTKOVÁ, M., et al., 2014. *Od edukace k sociální inkluzi osob se zdravotním postižením se zaměřením na mentální postižení: From education to social inclusion of people with health disabilities with focus on intellectual disabilities*. 2. upravené vydání. Brno: Masarykova univerzita, 246 s. ISBN 978-80-210-7689-1.
26. PRŮCHA, J., 2009. *Moderní pedagogika*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 481 s. ISBN 978-80-7367-503-5.
27. RABOCH, J., HRDLIČKA, M., et al., 2015. *DSM-5®: diagnostický a statistický manuál duševních poruch*. Praha: Hogrefe – Testcentrum, 1032 s. ISBN 978-80-86471-52-5.
28. SLOWÍK, J., 2016. *Speciální pedagogika*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, 162 s. ISBN 978-80-271-0095-8.

29. SOLOVSKÁ, V., 2013. *Rozvoj dovedností dospělých lidí s mentálním postižením*. Praha: Portál, 191 s. ISBN 978-80-262-0369-8.
30. STRAUSS, A. L., CORBIN J., 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 228 s. SCAN. ISBN 80-85834-60-x
31. SVOBODA, M., ČEŠKOVÁ, E., KUČEROVÁ, H., 2015. *Psychopatologie a psychiatrie: pro psychology a speciální pedagogy*. Vydání třetí. Praha: Portál, 317 s. ISBN 978-80-262-0976-8.
32. VÁGNEROVÁ, M., 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš.a přeprac. Praha: Portál, 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.
33. VALENTA, M., 2012 (b). *Katalog posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb - část II*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 200 s. ISBN 978-80-244-3055-3.
34. VALENTA, M., 2015. *Slovník speciální pedagogiky*. Praha: Portál, 317 s. ISBN 978-80-262-0937-9.
35. VALENTA, M., MICHALÍK, J., LEČBYCH, M., 2012 (a). *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada, 349 s. ISBN 978-80-247-3829-1.
36. VELEMÍNSKÝ, M., 2007. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, 335 s. ISBN 978-80-7322-109-6.
37. ZELEIOVÁ, J., 2007. *Muzikoterapie: východiska, koncepty, principy a praxe*. Praha: Portál, 254 s. ISBN 978-80-7367-237-9.
38. ZGOLA, J. M., EISENBERGEROVÁ, V., 2003. *Úspěšná péče o člověka s demencí*. Praha: Grada Publishing, 226 s. ISBN 80-247-0183-9.

Elektronické zdroje

39. AVRAMOVA, G., 2017. ART THERAPY IN NURSING. *Medical Science Pulse* [online]. **11**(3), 50-53 [cit. 2018-03-15]. DOI: 10.5604/01.3001.0010.5041. ISSN 25441558
40. BOUZENITA, A., WOOD, I., BOULANOUAR, A., 2016. Maslow's hierarchy of needs: An Islamic critique. *Intellectual Discourse* [online]. **24**(1), 59-81 [cit. 2018-03-16]. ISSN 01284878.

41. CSSJH © 2018. [online]. *Bobelovka* [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: <http://www.bobelovka.cz/cs/1/section-26/poslani-cile-a-principy-organizace.html>
42. CSSJH © 2018. [online]. *Chráněné bydlení Na plno*. [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: <http://naplno.8u.cz>
43. CSSJH © 2018. [online]. *Nabídka sociálních služeb*. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.cssjh.cz/cs/section-5/nabidka-sluzeb.htm>
44. GÓMEZ, C., J., POZA, GUTIÉRREZ, M., T., PRADA, E., MENDOZA, N., HORNERO, M., 2016. Characterization of EEG patterns in brain-injured subjects and controls after a Snoezelen® intervention. *Computer Methods and Programs in Biomedicine* [online]. **136**, 1-9 [cit. 2018-03-16]. DOI: 10.1016/j.cmpb.2016.08.008. ISSN 01692607.
45. Mesada © 2018. [online]. Aktuality. Dostupné z: http://www.mesada.eu/#utm_source=firmy.cz&utm_medium=ppd&utm_campaign=firmy.cz-12816052MPSV © 2018. [online]. *Sociální práce a sociální služby*. [cit.2018-04-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/9https://www.mpsv.cz/cs/9>
46. MPSV © 2018. [online]. *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění účinném od 14. 3. 2006. § 54*. [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/7334>.
47. Otevřená okna © 2018. [online]. *Domů - Otevřená okna*. Dostupné z: <http://otevrenaokna.cz/http://otevrenaokna.cz/>
48. PSP © 2018. [online]. Základní listina práv a svobod. [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
49. SOPONARU, C. et al., 2016. *BETWEEN MARGINALIZATION AND ACCEPTANCE - MENTALLY DISABLED PERSONS IN SOCIAL CONTEXT. Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Bioethica (2011)* [online]. **61**(1/2), 77-90 [cit. 2018-02-14]. ISSN 22470441.
50. SSCJH © 2018. [online]. *Sociální služby Česká*. [cit. 2018-04-8]. Dostupné z: <http://www.sscjh.cz/domov-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim>

Seznam obrázků

Obrázek 1. Vymezení stupňů mentálního postižení	13
Obrázek 2. Přehled poskytovatelů V. A. v regionu J. H.	22
Obrázek 3: Vnímání volnočasové aktivity.....	28
Obrázek 4. Volba	29
Obrázek 5. Vztahy	30
Obrázek 6. Bariéry.....	32
Obrázek 7. Obavy	33
Obrázek 8. Volnočasové aktivity.....	34
Obrázek 9. Potřeby	36
Obrázek 10. Změny.....	38
Obrázek 11. Informovanost	39
Obrázek 12. Volnočasová aktivita, potřeby, vztahy a obavy.....	40
Obrázek 13. Volba volnočasové aktivity a bariéry.....	42
Obrázek 14. Volba a potřeby	44
Obrázek 15. Paradigmatický model.....	46

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Vzor informovaného souhlasu

Příloha č. 2 - Doplnkové šetření

Příloha č. 3 - Sociální služby Česká

Příloha č. 4 - Chráněné bydlení Naplno

Příloha č. 5 - Stacionář Bobelovka

Příloha č. 6 - Otevřená OKNA, z. ú.

Příloha č. 7 - MESADA, z. s.

Příloha č. 8 - Seznam kódů z otevřeného kódování

Seznam zkratek

AAIDD	American Association on Intellectual and Developmental Disabilities Americká asociace pečující o osoby s mentálním postižením
BP	Bakalářská práce
ČR	Česká republika
DSM – 5	Diagnostický a statistický manuál duševních poruch – 5. revize
DSM – IV	Diagnostický a statistický manuál duševních poruch – IV. revize
HMP	Hluboké mentální postižení
IQ	Intelligenční kvocient
J. H.	Jindřichův Hradec (J. Hradec)
LMP	Lehké mentální postižení
MKF	Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví
MKN – 11	Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů – 11. revize
MKN – 10	Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů – 10. revize
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSN	Organizace spojených národů
RO1 až RO20	Rozhovor 1 až rozhovor 20
SIS	Supports Intensity Scale (Škála stanovení míry podpory)
SPC	Speciálně pedagogické centrum
STMP	Středně těžké mentální postižení
TMP	Těžké mentální postižení
V. A.	Volnočasová aktivita (aktivity)

WHO

World Health Organization – Světová zdravotnická organizace

Příloha č. 1

Vzor informovaného souhlasu

Souhlas s poskytnutím rozhovoru a jeho následným zpracováním

Jméno:

Tímto poskytuji písemný souhlas paní P. Ouhelové k zvukovému záznamu rozhovoru a k jeho zpracování. Rozhovor bude využit při kvalitativním výzkumu zaměřeného na volnočasové aktivity osob s mentálním postižením v regionu Jindřichův Hradec. Paní P. Ouhelová se tímto zavazuje, že nikde nezveřejní osobní údaje osoby, která poskytla souhlas s rozhovorem.

Datum:

Podpis:

Příloha č. 2

Doplňkové šetření

Přehled poskytovatelů sociálních služeb pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením a jejich nabídky volnočasových aktivit.

Sociální služby Česká

„Posláním služby je poskytnout lidem s postižením bydlení, podporu a pomoc. I v prostředí velké instituce se snažíme o vytvoření příjemné a vstřícné atmosféry. Podporu a pomoc nabízíme tam, kde ji lidé potřebují a kde pro ně má smysl, a děláme vše pro to, aby si lidé o svém životě mohli co nejvíce rozhodovat sami. Veškerou snahu pak směřujeme k tomu, aby se zdejší obyvatelé stali plnohodnotnými občany Jindřichova Hradce“ (SSCJH, 2018).

Volnočasové aktivity poskytované danou organizací:

- Tvůrčí dílna
- Keramická dílna
- Dílna vaření
- Dílna setkávání
- Zahrada
- Dílna pohybu
- Canisterapie

Podrobnější popis nabízených volnočasových aktivit a organizace v příloze č. 3.

Chráněné bydlení Naplno

„Prožijte život naplno!

U nás se snažíme o úspěšné začlenění lidí v sociálně nepříznivé situaci. Řídíme se tak především tím, že „být sociálně začleněn“ znamená být součástí komunity, žít v běžných místech, kde žijí i ostatní lidé, mít možnost volby a kontroly nad vlastním životem. Znamená to také zastávat hodnotné a důstojné sociální role, mít možnost navazovat a rozvíjet smysluplné vztahy, učit se a růst, získávat více vlastních kompetencí“ (CSSJH, 2018).

Tato organizace neposkytuje volnočasové aktivity prostřednictvím terapeutických dílen, více informací v příloze č. 4.

Stacionář Bobelovka

„Usiluje o vytvoření prostředí co nejpodobnějšího běžnému životu a zajišťuje uživatelům pobytové i ambulantní služby zaměřené zejména na oblasti výchovy, vzdělávání a aktivizačních činností, rozvoje osobnostně sociálních dovedností, sociálního poradenství, aktivního využití volného času a uspokojování dalších životních potřeb. Vytváří podmínky k rozvoji samostatnosti uživatelů služeb a jejich maximálnímu osamostatnění a v souladu s tím je motivuje k činnostem, které k tomu napomáhají“ (CSSJH, 20018).

Volnočasové aktivity poskytované danou organizací:

- keramika
- textilní a výtvarný atelier
- dřevodílna
- cvičná kuchyňka
- zájmové aktivity
- výtvarné aktivity
- zahrada
- rekreace a výlety

Podrobnější popis nabízených volnočasových aktivit a organizace v příloze č. 5.

Otevřená OKNA, z. ú.

„Otevřená OKNA z. ú. podporuje osoby se zdravotním postižením, rodiny a seniory v aktivním, smysluplném a důstojném způsobu života, napomáhá jejich zapojení do běžných společenských aktivit a vytváří nové příležitosti pro seberealizaci a osobní růst“ (Otevřená okna, 2018).

Volnočasové aktivity poskytované danou organizací:

- výtvarná dílna
- textilní dílna
- knihařská dílna
- dřevařská a údržbářská dílna

- propagační dílna
- prodejní galerie OKÉNKO
- SK kapři
- D - klub

Podrobnější popis nabízených volnočasových aktivit a organizace v příloze č. 6.

Sociální rehabilitace MESADA Jindřichův Hradec

„Posláním sociální služby Sociální rehabilitace MESADA Jindřichův Hradec (dále jen „služba“) provozované organizací MESADA z. s., převážně ve správním obvodu obce s rozšířenou působností Jindřichův Hradec, je usilovat o začlenění dospělých osob se zdravotním postižením a chronickým onemocněním do společnosti poskytováním podpory k tomu, aby mohly žít běžným způsobem života jako jejich vrstevníci bez znevýhodnění“ (Mesada, 2018).

Podrobnější popis nabízených volnočasových aktivit a organizace v příloze č. 7.

Příloha č. 3

Sociální služby Česká

Tato organizace poskytuje své služby osobám se zdravotním postižením, zaměřuje se na osoby s mentálním a kombinovaným postižením. Své služby poskytuje podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Organizace má zaregistrované tři druhy svých služeb, jedná se o:

- domov pro osoby se zdravotním postižením,
- denní stacionář,
- týdenní stacionář.

Domov pro osoby se zdravotním postižením

Domov je určen pro ženy i muže starší 15 let s mentálním nebo kombinovaným postižením. Jedná se o celoroční pobytové zařízení. V tomto domově mohou společně sdílet domácnost také páry. Areál domova je rozdělen na dvě hlavní budovy, každá z budov má 2 – 3 patra. Každé je dále rozděleno na tzv. domácnosti. Tyto domácnosti jsou označené barevně i číselně (pro lepší orientaci klientů).

Celková kapacita tohoto domova je 112 klientů. Klientům je poskytována služba nepřetržitě, tedy 24 hodin denně, dle potřeby klientů. Klienti mají možnost, v případě potřeby využít také služby zdravotních sester, které zajišťují péči nepřetržitě.

V domově se nachází i tzv. tréninkové bydlení. Cílem této služby je, se co nejvíce přiblížit reálnému životu člověka, tedy i zajištění péče o domácnost (vaření, praní, atd).

Domov poskytuje edukační (výchovné a vzdělávací) a aktivační činnosti a to zejména prostřednictvím sociálně terapeutických a chráněných dílen. Podporuje své klienty v hledání a udržení zaměstnání, v získávání nových dovedností a znalostí, zdokonalování péče o sebe. Zaměstnanci domova učí klienty obstat v každodenním životě, čímž snižují jeho závislost na druhé osobě. Dochází tím k pozitivnímu růstu každého klienta.

Zaměstnanci domova zajišťují klientům doprovod za kulturou, na společenské akce, za službami mimo areál, za volnočasovými aktivitami, na rekreaci.

Domov podporuje a respektuje rodinné a přátelské vztahy klientů, zaměstnanci tedy doprovází klienty i k jejich rodinám. Domov se snaží o plné začlenění svých klientů do komunity města. Prioritou domova je také zajištění co možná nejvyšší možné samostatnosti klientů, učí tedy klienty rozhodovat o sobě samém. Klienti se učí zvládat každodenní život a jeho úskalí (SSCJH, 2018).

Klienti sami rozhodují například o svém využití volného času. K dispozici mají terapeutické dílny přímo v areálu nebo mají možnost využívat nabídky jiných poskytovatelů.

Nabídka poskytovaných volnočasových aktivit v domově:

Tvůrčí dílna – zaměřena na rukodělné činnosti a práci s různými materiály (výroba z korálků, šití, výroba tematické výzdoby a dekorací, výroby obrázků).

Keramická dílna – výroba keramiky, výrobky jsou využívány k výzdobě areálu domova nebo pro osobní potřebu klientů.

Dílna vaření – klienti se zde naučí činnosti spojené s přípravou pokrmů, včetně zajištění nákupu potřebných věcí k vaření. Za asistence pracovnice napíše potřebný seznam zboží, jdou společně na nákup, jídlo si uvaří a snědí.

Dílna setkávání – tato dílna slouží k setkávání klientů z celého domova. Někteří klienti žijí v jiných domácnostech, tudíž se běžně nesetkají. Dílna dává možnost společného posezení při kávě a občerstvení. Probíhá tu společný poslech hudby dle přání klientů. Někteří klienti sami hrají na hudební nástroj – vytvoří si tak svůj koncert. Tato dílna je velmi oblíbená a vyhledávána klienty všech věkových kategorií. Dále tu probíhají přednášky na různá témata, na plátno se promítají filmy. Dílna slouží 1x týdně k tzv. zkrášlování. Tato aktivita je určena pro všechny slečny a dámy z domova. Klientky se zde učí vhodně se nalíčit a učesat, vybrat si vhodné oblečení, nalakovat si nehty nebo pečovat o pleť. Zkrášlování bývá často zakončené módní přehlídkou klientek. O tuto aktivitu je velký zájem.

Zahrada – k dispozici je zahrada, na které se nachází záhony i skleník, kde mají klienti možnost, sami si vypěstovat zeleninu a starat se o květiny.

Dílna pohybu – při této činnosti mají klienti možnost využít masáže, bazální stimulace, cvičení v areálu i venku. Domov má k dispozici venkovní cvičební prvky, bazén.

Zaměstnanci klienty doprovázejí do městského bazénu, na stadion, jezdí s nimi na kolech, chodí společně běhat.

Všechny dílny jsou klientům k dispozici každý všední den dopoledne i odpoledne.

Nabídka dílen je pravidelně tištěna a vyvěšena na dostupných místech tak, aby o nabídce byli informováni všichni klienti domova. Každý s klientů má tedy možnost, sám si vybrat z nabídek. Plakáty jsou opatřeny i tematickými obrázky (lepší představa klientů, každý klient neumí číst a nechce požádat o pomoc druhou osobu). Zaměstnanci domova dbají na to, aby i klienti s těžkým mentálním (popř. kombinovaným) postižením měli možnost dílny navštěvovat a navštěvovali je. Aktivita v dílně je vždy individuálně přizpůsobena.

Canisterapie

Domov využívá služeb externistů. Pravidelně tu probíhá canisterapie, které se pravidelně zúčastňují i klienti s těžkým postižením. Ti využívají zejména tzv. polohování. Vztah se psy si viditelně užívají. O tuto aktivitu je mezi klienty zájem.

Domov zprostředkovává i doprovody za volnočasovými aktivitami mimo areál. Své klienty o těchto nabídkách pravidelně informuje a oni je hojně využívají. Nabídka volnočasových aktivit je stejná i pro klienty denního či týdenního stacionáře (zdroj vlastní, informace získané z rozhovorů).

Příloha č. 4

Chráněné bydlení Naplno

Jedná se o pobytovou sociální službu, která je poskytována osobám s mentálním nebo kombinovaným postižením starších 18 let.

Hlavní prioritou Chráněného bydlení Naplno je podporovat své klienty v plánování a realizování vlastních životů. Vést své klienty k vyhledávání a vytváření vlastního smyslu života, najít si a splnit své osobní cíle, čímž dojde k zažívání pocitu úspěchu.

Naplno vede své klienty k větší samostatnosti, učí je novým dovednostem a znalostem, které budou schopni sami využívat v běžném životě.

Plně podporuje své klienty v jejich rodinných a přátelských vztazích. Učí je navazovat a udržovat mezilidské vztahy.

Naplno dále klade důraz na individualitu každého klienta, na jeho zájmy a práva. Vnímá klienty jako své partnery.

Chráněné bydlení Naplno poskytuje svým klientům edukační a aktivizační činnosti, které jsou zaměřené na vztahy k přirozenému sociálnímu prostředí, tedy na vytváření mezilidských vztahů. Dále se věnuje rozvoji jemné a hrubé motoriky, podporuje partnerské vztahy svých klientů (cílem ale není plánované rodičovství), získávání a udržení si pracovních návyků. Klienty denně dováží do zaměstnání. Pracují v knoflíkářském průmyslu nedaleko Jindřichova Hradce. Jedna z domácností Chráněného bydlení je určena pro klienty s vyšším stupněm podpory.

Chráněné bydlení dále naplno zprostředkovává kontakt se společenským prostředím. Zaměstnanci doprovází klienty na společenské akce města, za kulturou, za sportovními zážitky, na výlety a rekreace.

Sociálně terapeutické činnosti jsou zaměřené na aktivity spojené s každodenním životem. Tedy na samostatnost, na rozvoj kognitivních dovedností, získávání nových znalostí a schopností. Chráněné bydlení Naplno nemá své sociálně terapeutické dílny, pokud klient má o tyto aktivity zájem, vše řeší se zaměstnanci. Zaměstnanci jsou schopni zajistit i pravidelné docházení do terapeutických dílen jiného poskytovatele

sociálních služeb nebo požadovanou aktivitu provádí s klientem přímo zaměstnanec chráněného bydlení.

Zaměstnanci se s klienty věnují aktivizačním činnostem přímo v zařízení, vytváří společně výzdobu jejich domova, zaměřují se na chod domácnosti – plánování, nákupy, vaření, praní, žehlení, zaměstnání, realizování volného času, plánování rekreací atd. (Chbnaplno, 2018).

Příloha č. 5

Stacionář Bobelovka

Toto zařízení poskytuje ambulantní a pobytovou sociální službu pro klienty s mentálním nebo kombinovaným postižením, kteří potřebují každodenní pomoc jiné osoby.

Ambulantní služba je poskytována klientům ve věku od pěti let a to denně od 6 do 17 hodin, tato služba není poskytována o víkendech. Kapacita této sociální služby je určena pro maximální počet 15 klientů.

Pobytová sociální služba je určena pro maximálně 19 klientů od pěti let věku.

Tato služba je provozována v rozmezí týdenního stacionáře, tedy pouze v pracovní dny (pondělí – pátek). O víkendech není poskytována.

Služby jsou poskytovány v souladu se zákonem č. 108/2006Sb., o sociálních službách.

Klienti mají k dispozici pracovníky v sociálních službách, sociální pracovníci. Zdravotní péče je poskytována prostřednictvím pracovníků v sociálních službách, zdravotní personál v tomto zařízení není přítomen. Zdravotní stav klientů se řeší prostřednictvím zdravotních zařízení.

Stacionář se zaměřuje na aktivity spojené s přípravou dětí na vyučování, na nástup dětí do školy, na získávání nových dovedností a znalostí. Také na poskytování potřebné péče klientům, kteří by tuto činnost sami nezvládli. Stacionář klade důraz na individualitu každého klienta a na jeho potřeby. Učí klienty rozhodovat o svém životě a uspět v něm.

Stacionář provozuje pracovní terapeutické dílny pro své klienty, do dílen pravidelně dojíždějí i klienti ze Sociální služby Česká. Stacionář Bobelovka je odloučené pracoviště Sociálních služeb Česká. Hlavní náplní těchto pracovních terapeutických dílen je mimo jiné také: rozvíjení jemné a hrubé motoriky, logického myšlení – plánování a nakupování potřebných věcí, navazování a rozvíjení společenských vztahů, rozvoj kognitivních dovedností. Klienti se učí více zodpovědnosti a samostatnosti, čímž se stávají méně závislí na svém okolí.

Nabídka volnočasových aktivit Stacionáře Bobelovka:

Keramika – práce v keramické dílně. Výrobky slouží k výzdobě budov stacionáře i k osobní potřebě klientů.

Textilní a výtvarný ateliér – klienti zde šijí dekorační předměty (polštářky, tašky, tematické dekorace). Naučí se zde mnoho nových výtvarných technik.

Dřevodílna – práce se dřevem a nástroji v truhlářské dílně.

Cvičná kuchyňka – naučí se tu ovládat kuchyňské spotřebiče a činnosti spojené s přípravou jídla. Sami si uvaří jednoduché pokrmy.

Zájmové aktivity – jsou prováděny prostřednictvím hudebních, tanečních a sportovních aktivit. Bobelovka má svůj taneční kroužek „Správná pětka“. V kroužku jsou klienti všech pobytových a terapeutických zařízení z celého města, které spojuje mentální postižení.

Výtvarné aktivity – klienti se zde učí práci s různými druhy materiálu. Pracují s papírem, osvojují si techniky kreslení a malby.

Zahrada – klienti se učí pečovat o květiny a zahradu. Mají možnost si sami vypěstovat zeleninu, kterou poté sami zpracují.

Péče o domácnost – činnosti spojené s péčí o domácnost včetně malování, používání technických pomůcek, domácích spotřebičů atd.

Pořádání kulturních vystoupení klientů – pěvecké, sportovní, taneční.

Pořádání rekreací a výletů – pro klienty zařízení. Mají k dispozici podnikovou chatu nedaleko Jindřichova Hradce. Na rekreace se jezdí dle přání klientů. Stacionář Bobelovka se pravidelně zúčastňuje prodejních akcí města Jindřichův Hradec, jako je například Tradiční jarmark. Na těchto akcích je možné zakoupit si výrobky stacionáře. Výrobky zhotovují i na objednávku veřejnosti (SSCJH, 2018).

Příloha č. 6

Otevřená OKNA, z. ú.

Tato organizace poskytuje své služby lidem s mentálním a kombinovaným postižením. Poskytuje pobytové služby a sociálně terapeutickou dílnu – OKÉNKO.

Chráněné bydlení:

Je určeno lidem starších 18 let s postižením (tělesným, mentálním, popřípadě kombinovaným). Tato služba je klientům poskytována nepřetržitě. Hlavním cílem je dosáhnout u klientů s postižením co nejvíce možné samostatnosti, tedy bydlet samostatně. V tomto zařízení mohou společně sdílet domácnost i klienti žijící v páru. Učí se uspět v činnostech spojených s každodenním životem (chod domácnosti, docházení do zaměstnání, atd). Organizace podporuje u klientů rozvoj mezilidských vztahů, doprovází je na různé společenské akce.

Sociálně terapeutická dílna OKÉNKO

Jedná se o dílnu, která je určena výhradně pro osoby s postižením mentálním, zdravotním, tělesným a kombinovaným. Tito lidé zde mohou rozvíjet a zdokonalovat své dovednosti a schopnosti.

Volnočasové aktivity poskytované danou organizací:

Výtvarná dílna – klienti se zde věnují výrobě z dřevěných polotovarů, výrobě mýdel, svíček, pracují s hedvábím a textilem.

Textilní dílna - vyrábí tu hračky pro děti, různé druhy klíčenek, srdíček atd. Dílna spolupracuje s výtvarnou dílnou,

Knihářská dílna- výroba bloků, diářů, výroba krabiček na mýdla a svíčky, opravy knih.

Dřevařská a údržbářská dílna – práce s dřevěnými polotovary, drobné opravy v rámci chráněného bydlení.

Propagační dílna – výroba vizitek, přání, plakátů, novoročenek atd.

Prodejní galerie OKÉNKO - krámk s výrobky klientů sociálně terapeutické dílny, v krámku prodávají i klienti dílny. O tuto aktivitu je mezi klienty obrovský zájem.

D- Klub – členy jsou lidé s postižením, klub úzce spolupracuje s Domovem pro seniory v J. Hradci. Členové klubu chodí pravidelně navštěvovat seniory a pomáhají jim trávit jejich volný čas četbou nebo jinou volnočasovou aktivitou.

SK – Kapři – jde o sportovní klub, který je realizován prostřednictvím Otevřených OKEN z. ú. a věnuje se výuce plavání. Členem může být každý člověk s postižením. Klub navštěvují lidé s tělesným i mentálním postižením (Otevřená okna, 2018).

Příloha č. 7

MESADA, z. s.

Jedná se o poskytovatele sociálních služeb. Své služby tato organizace poskytuje ambulantně osobám se zdravotní a sociálním znevýhodněním. Zaměřuje se na podporu těchto cílových skupin, na jejich práva a zájmy.

Organizace poskytuje také sociálně aktivizační služby pro osoby se zdravotním postižením, včetně osob s mentálním postižením. Zaměřuje se více na podporu zaměstnávání těchto jedinců, na volnočasové aktivity jen okrajově (Mesada, 2018).

Příloha č. 8

Seznam kódů z otevřeného kódování

Z otevřeného kódování bylo celkem získáno 443 kódů, které zde uvádím. Některé kódy se opakují, jiné jsou uvedeny jen 1x.

Seznam kódů:

neznalost nabídky V. A.; potřeba vlastního výběru; sledování TV; vzpomínka na otce
ovlivňuje V. A.; neinformovanost; zdroj informací – vývěska; sezení na lavičce;
sociální pracovník; řízení vlastního života; čtení knih; finance jako bariéra; návštěvy
zahr.přednášek; potřeba vlastní volby; V. A. jako zaměstnání; znalost systému; návštěva
kina; nabídky zaměstnání; samostatnost při V. A.; vymezením se vůči autoritě; obavy;
vyhrazení vůči dílnám; vymezením se vůči autoritě; strach z ponížení; sebevyhranění;
zásadovost v rozhodnutí; hrdost na roli zaměstnance ve V. A.; vyhranění se;
Osamocení; preference zaměstnání nad V. A.; kontrola těch co ovlivňují; vztah k otci;
konflikty s klienty; samostatnost v rozhodování; V. A. vnímáno jako zaměstnání;
problémoví klienti; pracovnice ví, co chci; V. A. Okna; nelíbí se mi tam; důležitost
volby; neinformovanost; neatraktivita V. A.; respektování volby; neznalost nabídky
V.A.; dělat rouno; kino; role zaměstnance (v dílnách); korálky; divadlo; sociální
pracovnice (PSS); vyrábět předměty; řízení volného času; nabídky V. A.; kontakt s
přáteli; vyhraněnost vůči dílnám; volba přátel; volný čas sobota a neděle; samostatnost;
respektovat volbu; V. A. ve volném čase; problémoví klienti; důležitost volby; V. A. =
zaměstnání; vztahy s klienty; kino; Okna = zaměstnání; nabídky V. A.; poslech rádia;
neinformovanost; cupovat rouno; dělat co chci; neznalost nabídky; kamarádky; žádná
komunikace; spoléhání na PSS; role zaměstnance; odmítnutí nových V. A.; vyhraněnost
vůči dílnám; pohybovat se samostatně; dílny nejsou práce; rozhodovat sama;
informovanost o V. A.; úspěšnost; informace od PSS; bezbariérovost; hudba; vztahy v
dílnách; hraní na hudební nástroj; spokojenost s pracovníci; vaření; konfliktní klienti;
keramika; atmosféra při V. A.; šití; rozhodnutí; spokojenost s V. A.; přidělená V. A.;
malá kapacita; rozhodování o V. A.; vzdálenost V. A.; zdravotní stav; přehled o V. A.;
ocenění; nejistota, obavy; informace PSS; úspěch; hraní na hudební nástroj; respekt;
poslech hudby; konfliktní klienti; vaření; atmosféra při V. A.; keramika; určená V. A.;
tvoření; volba V. A.; vzdálenost; malá kapacita; bezbariérovost; zdravotní stav;
neinformovanost; nerozhodnost; neorientace; jistota; písničky; zázemí; zahrada; úklid

pokoje; samostatnost; fotky; kamarádky zdroj informací; rodina; přiřazená V. A.; rozhovory; rezignace; kamarádky; Zumba; spokojenost; informovanost o V. A.; tvoření; rekreace; pracovnice; volba V. A.; rozhodování o volném čase; spokojenost; vyšívání; pozornost pracovnice; vaření; ruční práce; klienti; samostatnost; informace pracovnice; vlastní volba; nepřístupnost informací; tancování; vzdálenost; spoléhání na pracovníci; V. A.; nejistota; kamarádky; tancování; rada pracovníc; poslech hudby; malá kapacita; háčkování; přiřazená V. A.; samostatnost; podřízenost pracovnícím; organizování volného času; spoléhání na pracovníci; vaření; čekání na nabídku V. A.; spokojenost; výlety; nedostatek financí; bez iniciativy; učit se poznávat peníze; pracovnice – vztahy; odpočinek; tanec; samostatná volba V. A.; samostatné vycházky; organizování času; odmítání V. A.; vyhraněnost vůči dílnám; bez představy o V. A.; čekání na nabídku V. A.; odmítání neznámého; cukrárna; rozhovory; výlety; čtení; nabídky od pracovníc; odmítnutí V. A. kvůli pracovníci; vaření; kino; neocenění snahy; neinformovanost; výlety; výrobky si nemohu odnést; neorientace; nedostatek informací; potřeba volby; pečení; nekomunikace od PSS; tvoření; demotivace ze strany pracovníc; informace od pracovníc; spokojenost; možnost volby; zájem o nové V. A.; háčkování; špatné vztahy s pracovníci; tancování; negativní chování pracovnice; tvoření; cizí prostředí – strach; korálky; rodina – bratr; malá kapacity; V. A.; pracovnice rozhoduje; strach z nových V. A.; rezignace; informace od pracovníc; pletení; plakáty s obrázky V. A.; mandely; keramika; řídit si čas; zkrášlování; přidělená V. A.; jdu, když zavolají; hudba; neinformovanost; fotky; malování – omalovánky; vaření; spokojenost; Bobelovka; keramika; posezení s kamarády; bowling; káva; rekreace; péče o domácnost; pomáhat ostatním; promítání; povídat si s ostatními; informace od přátel; sám si vybrat V. A.; korálky; zdravotní stav; vztah s pracovníci; zpívání; samostatné tvoření; posezení s přáteli; psaní receptů; odmítnutí V. A. kvůli věku; psaní; obavy z neúspěchu; vaření; koncert; V. A. podle klientů; pracovnice rozhodnou o V. A.; keramika; volba V. A.; tvoření; přiřazená V. A.; chybí nabídka; V. A.; rozhodovat o svém životě; zájem o problematiku; V. A.; ponížení; málo V. A.; doporučení; D- klub; nerespektování; doma; zkouška nových V. A.; pomáhat ostatním; zaškatulkování; potřebuju ven; žádné příkazy; seberealizace; nikdo s námi nemluví; samostatnost; seberealizace; čtení; chceme změnu; být s lidmi; vzdělání SŠ; potřeba být uznáván; jiný přístup k lidem s Mp; přátelé; V. A. v dětství; dobrovolnictví; neinformovanost veřejnosti; smysluplné využití V. A.; pro lidi s Mp málo V. A.; vztahy s ostatními lidmi; není bezbariérovost; plavání; informovanost o V. A.; větší zájem veřejnosti o lidi s MP; lidé nemyslí na MP;

pes; není veřejná nabídka V. A.; špatná zkušenost s ÚP; nevhodné podmínky pro MP; chybí V. A.; doporučení přátel; odmítání společnosti MP; není nabídka V. A.; není veřejný zdroj informací; nezáměr o lidi s MP; katastrofa; plavání; nerespektování; pro lidi s MP nic není; nezaměstnanost; odmítavé chování ÚP; dojíždění; chybí keramika; ponížení; smysluplné využití času; zájem o lidi s MP; chceme jiný přístup; nebýt doma sám; pomáhat ostatním; neznalost MP; přátelé; dobrovolnictví; pocit méněcennosti; seberealizace; větší zájem veřejnosti o lidi s MP; informovanost o V. A.; problém s bezbariérovostí; doporučení; kamarádka; řídit si svůj čas; smysluplnost; nechci být pořád doma; samostatnost; respekt; být s lidmi; rozhodování; uznání; možnost volby; respekt ostatních; pochvala; rozhodovat o svém životě; malá nabídka V. A.; respektování volby; informovanost o V. A.; atmosféra při V. A.; více klientů s MP; rodina; nemáme kde trávit čas; dospělost; chci mezi lidi; přátelé; nebýt pořád doma; doporučení kamarádky; atmosféra; vlastní volba V. A.; spokojenost; nabídka V. A.; pracovnice; samostatnost; omezená nabídka V. A.; vaření; informovanost o V. A.; poslech hudby; smysluplné činnosti; povídání s kamarádkami; nebýt doma; dospělost; být s přáteli.